

NADER

DANKBAAR
GEREFORMEERD

#1

JAARGANG 28
JANUARI 2021

BEKEKEN

WOORD & WERELD MAGAZINE

A photograph of a person in a white shirt blowing a shofar (ram's horn) in front of a stone wall. The person's hands are visible, holding the shofar. The background shows a large, multi-story stone wall with battlements, likely a historical site. The sky is blue with some clouds. The foreground has some green grass and yellow flowers.

Wees waakzaam!

- Naar een nieuwe belijdenis?
- Tussen hoop en vrees
- Een boek vol engelen

Redactioneel

We hebben dit nummer als thema meegegeven: Wees waakzaam!

In de betekenis van het woord 'waakzaam' zitten verschillende nuances. Het is voor ons in deze coronacrisis een actueel begrip: let op dat je je houdt aan de anderhalve meter, zet je mondkapje op enzovoort.

Een wachter moet waakzaam zijn: opletten en waarschuwen bij dreigend gevaar. Zie het Schriftlicht van Henk Jan Visser, met de profeet Ezechiël als voorbeeld.

Waakzaam hebben we te zijn met het oog op de kerkelijke ontwikkelingen. Zo maakt Jan Wesseling een aantal kritische opmerkingen bij het voorstel voor een nieuwe belijdenis.

Wees alert en zorgvuldig bij wat je zegt als je iemand wilt troosten van wie een ongelovige geliefde is overleden. Daarover schrijft Hans de Wolf.

Er zou meer uit dit nummer aan te halen zijn, maar ik noem nu alleen nog de rubriek 'Uit andere bladen'. Wat gebeurt er allemaal rond genderideologie en hoe moeten we daarin oplettend zijn en onze houding vinden?

Voor de christen heeft het waakzaam zijn nog meer te zeggen: het is onze levenshouding. De Here Jezus zelf roept ons ertoe op. We weten immers niet wanneer Hij terugkomt, maar dat Hij komt is zeker.

Paulus groet de gemeente te Korinte met een oproep: 'Wees waakzaam, sta vast in het geloof, wees manmoedig, wees sterk' (1 Kor. 16:13).

Laat dit ook ons ter bemoediging zijn in het pas begonnen 2021!

Marja Zwikstra

2 **REDACTIONEEL**
MARJA ZWIKSTRA

3 **SCHRIFTLICHT**
Wachters opgelet!
HENK JAN VISSER

6 **ACTUEEL**
• Belijdenis, levensgevoel en vervreemding
• Regie-cratie
JAN WESSELING

12 **THEMA**
Tussen hoop en vrees. Wat kun je zeggen als een geliefde zonder geloof is overleden?
HANS DE WOLF

17 **COLUMN**
Covid-zorgen
RUFUS POS

18 **WOORDWAARDE**
Een boek vol engelen
ROB VAN HOUWELINGEN

22 **INGEZONDEN**
Eén Heer, één Geest, één kerk
BAS LUITEN

23 **REACTIE**
Geestelijke eenheid
BART VAN EGMOND

24 **GETUIGEN VANDAAG**
Goede werken
PETER DROST

26 **INTERVIEW**
Zorgvuldig luisteren naar de Schrift. In gesprek met prof. dr. Herman Selderhuis
HERMAN SELDERHUIS

30 **GELEZEN**
Orgaandonor worden?
DOUWE STEENSMA

34 **KERKELIJK LEVEN**
Bericht uit Groningen
BALTEN PIETER HAGENS

37 **UIT ANDERE BLADEN**
• De hoge prijs van genderideologie
• Nieuw: Bijbels Beraad Man/Vrouw
PERRY STORM

44 **GEDICHT**
Kindermoord. Jacobus Revius
GERT SLINGS

*Nieuw licht
op een bijbelgedeelte*

BEELD
DANA
ROTHSTEIN

Wachters opgelet!

*'Jou, mensenkind, heb ik als wachter
aangesteld voor het volk van Israël.
Als je mijn woorden hoort, moet je
hen namens mij waarschuwen.'*

(Ezechiël 33:7) ▶

Wachters opgelet, laat het geluid van de ramshoorn horen!

Ezechiël handelt niet
uit eigen initiatief,
maar treedt op
namens de HEER, die
hem op zijn tijd een
boodschap laat horen

Een wachter heeft een belangrijke taak. Hij moet waarschuwen als er gevaar dreigt. Als er een vijand nadert, blaast hij op de ramshoorn, zodat alle inwoners van de stad worden gemobiliseerd om de vijandelijke aanval af te slaan. In oorlogstijd is het zaak om de poorten gesloten te houden en op tijd de bevolking te waarschuwen voor de naderende leger troepen. De stad wordt bewaakt, zowel overdag als 's nachts. De wachters zijn ingedeeld in groepen, zodat ze in volcontinudienst kunnen doorgaan met het bewaken van de stadsmuur. Iedere bewaker staat op de uitkijk. Iedere bewaker doet zijn ronde op het aan hem toegewezen deel van de muur. Nou ja, ronde, hij gaat heen

en weer terug over de muur. Hij hoeft natuurlijk geen actie te ondernemen als er geen onraad is. Alleen wanneer er verdachte activiteiten gesignaleerd worden, dan komt hij meteen in actie. Iedereen die een wapen kan dragen, wordt opgeroepen om paraat te zijn. Mannen en vrouwen moeten komen vechten voor hun vrijheid en het behoud van de stad.

Tegen deze achtergrond moet je het woord 'wachter' zien. Ezechiël wordt als wachter aangesteld over Israël. Hij moet het woord spreken, zodra God iets van zich laat horen. Maar als

God zwijgt, zal de profeet ook zwijgen. Hij mag niet met zijn eigen bedenkzels komen of zomaar iets melden aan het volk. Nee, Ezechiël luistert helemaal naar zijn Zender en zal alleen zeggen wat de HEER tot hem heeft gesproken. Niets meer en niets minder. Alleen dan komt de profeet in actie om dat woord van God door te geven aan het volk. Alleen dan gaat Ezechiël het volk in naam van de HEER waarschuwen. Hij handelt niet uit eigen initiatief, maar treedt op namens

de HEER, die hem op zijn tijd een boodschap laat horen.

Verantwoordelijkheid

Tegelijk draagt de wachter een grote verantwoordelijkheid. Vandaag de dag is er ook militaire bewaking over ons land. De radarsystemen zoeken het luchtruim af of er geen vijandelijke vliegtuigen ons eigen luchtruim binnenvliegen. Als dat gebeurt, komt de luchtmacht in actie en wordt een vijandelijk toestel onderschept door straaljagers of wordt duidelijk gemaakt dat het toestel uit ons luchtruim moet vertrekken. Zo is er continu bewaking aanwezig om ons land te beschermen. Denk ook aan alle cybersecurity, die nodig is om computersystemen te bewaken tegen hackers of DDoS-aanvallen. Je moet er niet aan denken dat alles door vijandelijke aanvallen ontregeld raakt. Een wachter heeft dus een grote verantwoordelijkheid. Voortdurend moet hij alert zijn om direct alarm te kunnen slaan. En als hij zit te slapen en er komt toch een aanval, nou, dan loopt het niet best voor hem af. Dan komt hij vast voor de krijgsraad. De HEER zegt het zo: als de wachter het zwaard ziet komen en hij waarschuwt niet en er komt iemand om vanwege het zwaard, dan wordt de wachter voor diens dood verantwoordelijk gesteld. Hij moet dat met zijn leven bekopen, omdat hij niet heeft gewaarschuwd. Dat is nogal een oordeel, dat over hem komt als hij niet in actie komt bij dreigend gevaar. Als Ezechiël zijn taak als wachter verzaakt, wacht hem het oordeel. Hij zal het leven erbij inschieten. Een wachter draagt een grote verantwoordelijkheid.

Dubbele aanstelling?

De HEER had Ezechiël allang als wachter van Israël aangesteld. In hoofdstuk 3 zegt Hij tegen hem: 'Mensenkind, ik stel jou aan als wachter over de Israëlieten: als je mij hoort spreken, moet je hen namens mij waarschuwen...' In hoofdstuk 33

Dat is je plicht als wachter.

En **dan moet je een duidelijk signaal afgeven.** Een stoot op de ramshoorn

wordt het herhaald. Hoe moet je dat opvatten? Is hij werkelijk twee keer tot wachter aangesteld? Of is dit een herhaling van een redacteur achteraf? De herhaling van deze aanwijzing tot wachter vindt plaats op het moment dat de ballingen in Babel het fatale bericht ontvangen dat Jeruzalem vernietigd is en de muren neergehaald zijn. De stad is gevallen! Veel familieleden zijn omgekomen. Weg is de eer uit Israël. Ezechiëls profetieën zijn uitgekomen. Ze horen nu zelf, dat wáár is wat God door de dienst van de profeet heeft laten voorzeggen. Nu komt het erop aan dat ze begrijpen dat niet de vernietiging het finale doel is, maar de bekering en redding van het volk zelf. Voor ieder die zich oprecht bekeert tot de HEER, is er uitkomst. Daarom wordt Ezechiël nog een keer bepaald bij de ernst van zijn roeping. Hij is de wachter op Sions muren. En dat blijft zo, ook nu Jeruzalem als stad is gevallen. Want de HEER is trouw aan wat Hij beloofd heeft. Dat is een hoopvolle boodschap in een rampzalige tijd. Jeruzalem is gevallen, maar de wachter blijft. De HEER is als een muur rondom zijn volk, ook in het verre Babel. Hij spreekt tot het volk door zijn profeet. Wachters opgelet!

Meer wachters

Het is niet alleen Ezechiël die als wachter is aangesteld. Ook de leiders van het volk zouden moeten luisteren naar de HEER en als wachters moeten functioneren. Maar zij verzaken hun taken en ze gedragen zich als slechte

herders. Zij verzorgen de schapen van Gods volk niet en hebben hen alleen gebruikt. God verwijt het hun en zegt: 'Zwakke dieren hebben jullie niet laten aansterken, zieke dieren niet genezen, gewonde dieren niet verbonden, verjaagde dieren niet teruggehaald, verdwaalde dieren niet gezocht – jullie hebben de dieren hard en wreed behandeld. Zonder herder raakten ze verstrooid, en werden ze door wilde dieren verslonden' (Ez. 34:4-5). Een regelrechte aanklacht tegen alle slechte herders. De HEER zal die slechte herders straffen. Hij gaat zelf voor een goede Herder zorgen. Hij noemt hem: 'David, mijn dienaar. Hij zal ze weiden, hij zal hun herder zijn. Ik, de HEER, zal hun God zijn, en mijn dienaar David hun vorst' (34:23-24). God de HEER is herder en hun vorst David ook. Hoe kan dat samengaan? Daarop geeft Openbaring 22 het antwoord. Daar staat: 'Ik, Jezus, heb mijn engel gestuurd om jullie deze dingen bekend te maken voor de gemeenten. Ik ben de telg van David, zijn nakomeling, de stralende morgenster.' Jezus is gekomen als God en mens tegelijk om als een goede Herder zijn volk te weiden.

God als Wachter

De HEER treedt zelf als wachter op. Hij komt het volk te hulp en waarschuwt hen. Hij zal laten zien dat Hij de Wachter van Israël is. Psalm 121 zingt ervan: 'De HEER is je wachter... De HEER houdt de wacht over je gaan en je komen van nu tot in

eeuwigheid.' God is het die waakt over je leven. Vandaag worden ook ambtsdragers geroepen om wachter te zijn. Dat betekent een grote verantwoordelijkheid om het Woord van God naar waarheid te spreken en daar niet van af te doen of aan toe te voegen. Het houdt ook in dat je waarschuwt tegen dwaalleer die de gemeente van Christus binnendringt en het fundament van het gemeente-zijn aantast. Dat is je plicht als wachter. En dan moet je een duidelijk signaal afgeven. Een stoot op de ramshoorn.

Reactie

Niet iedereen zal daarop goed reageren. Sommigen nemen het niet serieus, anderen leggen het naast zich neer en gaan over tot de orde van de dag. Weer anderen zullen het je kwalijk nemen dat je alarm blaast. Het was nu net allemaal een beetje vredig en kalm, en dan komt de wachter die rust ruw verstoren. Het kost je misschien wel veel ellende en verdriet, als je als wachter optreedt. De weg die de profeet Ezechiël moest gaan, was voor hem ook zwaar. Toch bleef hij trouw aan de opdracht die de HEER hem gegeven had. Hij moest wel. Hij werd ertoe gedrongen, want zijn leven hing ervan af. Want zou hij zwijgen als God sprak, dan betekende dat voor hem zijn doodvonnis. Hij droeg de zware verantwoordelijkheid om als profeet door de HEER geroepen te zijn. Dan mag je niet zwijgen als je moet spreken en dan zwijg je als God niet spreekt. Wachters opgelet! Wanneer God spreekt, hoor dan naar het Woord van de HEER en breng dat aan het volk van God over. Niets meer en niets minder. Die boodschap van God is van levensbelang voor het volk van God. Vandaag nog net zo goed als toen. Daarom moet het Woord van God in volle rijkdom worden gebracht, troostvol onderwijzend, maar ook waarschuwend en duidelijk. Laat het geluid van de ramshoorn onder ons gehoord worden, want de vijand is nabij. ■

Belijdenis, levensgevoel en vervreemding

Onlangs is mijn buurvrouw opgepakt. De hele straat was verbaasd. Naderhand bleek ze onder verdenking te staan van een plofkraak. Bewakingscamera's hadden alleen gemaskerde gestalten vastgelegd. Maar een buurtbewoner had haar rond die tijd uit huis zien komen en in een onbekende auto zien stappen. En ze was ook maar een mens. Voor de politie was dat voldoende reden om haar te arresteren.

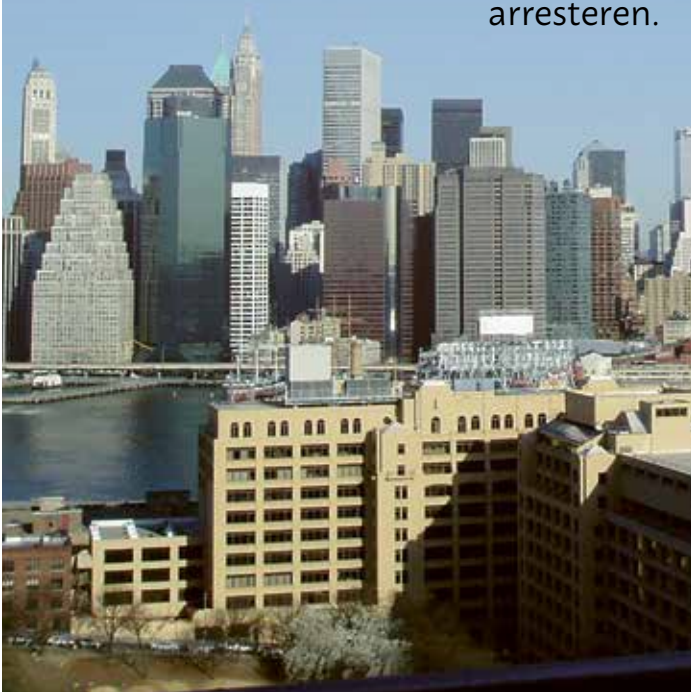
Onrechtvaardig, zegt u? En of ze daadwerkelijk schuldig is? Dat zal de rechter moeten uitmaken. De mogelijkheid hoeft nog geen werkelijkheid te zijn. Maar of ze nu schuldig wordt bevonden of vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs, ze kan maar beter verhuizen. In onze straat is haar naam voorgoed bezoedeld.

Mijn verdachte buurvrouw verkeert in een benarde situatie. Iets vergelijkbaars geldt voor de geloofsbelijdenis van de kerken. Die kerken verlangen naar een verenigde kerk, *in gebondenheid aan de gereformeerde belijdenisgeschriften*. Maar nu stelt de Regiegroep Hereniging NGK-GKv aan de synode voor om te zoeken naar een nieuwe verankering aan de leer van de Bijbel.¹

Hartverwarmend

Er klinken hartverwarmende woorden. 'We willen als kerk-gemeenschap van de 21^e eeuw een belijdende gereformeerde kerk zijn. Een kerk die zich niet losmaakt van het geloof van de voorouders zoals dat in de belijdenissen van de Oude Kerk en van de Reformatie is uitgedrukt, maar zich daaraan dankbaar verbindt.' Op de weg van toenadering zijn duidelijke keuzes vastgelegd: wij willen voluit belijdende gereformeerde kerken zijn, ondubbelzinnig en onbekrompen, ons dankbaar verbindend aan de 'gezonde leer' die de belijdenisgeschriften verwoorden, in het besef van de historische bepaaldheid ervan.

- 1 Het voorstel m.b.t. een nieuwe belijdenis staat in de Aanbiedingsbrief van de Regiegroep aan de synode, p. 4-6, zie <https://onderwegnaar1kerk.nl/nieuwe-verankering/>.
- 2 Later gepubliceerd in *De strijd om de sleutel der kennis*, Groningen 1978, p. 35v, m.n. p. 44-70.

Kloof

Maar volgens de Regiegroep kunnen we er niet omheen dat de klassieke belijdenisgeschriften als verwoording van het gemeenschappelijke geloof steeds minder functioneren. Kerkleden én ambtsdragers ervaren steeds vaker gevoelens van vervreemding, niet alleen van tekst en taalkleed, maar ook van sommige vraagstellingen en antwoorden, en daarmee ook van de inhoud. Mede vanwege culturele invloeden leeft de (binding aan de) belijdenis steeds minder in de kerken. Zo groeit er een kloof tussen de papieren werkelijkheid en het gemeentelijke leven.

‘We willen als kerken niet vastlopen in de doodlopende straat van dwalingen’

Die ontwikkeling baart de Regiegroep zorgen, ‘omdat we als kerken bij Jezus Christus willen blijven en daarom bij het Woord van God, en niet willen vastlopen in de doodlopende straat van dwalingen. Gehoor gevend aan de apostelen willen we ons houden aan de betrouwbare boodschap die in overeenstemming is met de heilzame leer.’

Ik herken de ontwikkelingen. De kennis van zaken is achteruit geheld. Wie kent én doorleeft de inhoud van de gereformeerde belijdenissen nog? De intentie van de regiegroep waardeer ik dan ook positief en stemt me dankbaar. En toch...

Historisch?

Het valt meteen op dat niet gezegd wordt: belijdenissen zijn allereerst bepaald door het Woord van God. Altijd gingen de gereformeerde kerken ervan uit dat de helderheid van Gods Woord in staat stelt om adequaat te belijden. Tot in het ondertekeningsformulier toe klonk dat door. Maar nu zorgen onze gevoelens van vervreemding voor een kloof. Dat roept een wezenlijke vraag op. Heeft de kerk dan niet haar geloof in overeenstemming met het blijvende en eeuwige Woord van God beleden? Het was als geloofsconfessie toch

een ‘na-spreken’ van wat de Geest haar vóór-zegde? Hoezo dan vervreemding, van de inhoud? Zegt Gods Woord vandaag iets anders dan voorheen? En vanuit andere vraagstellingen? Of was het helder, vroeger en nu?

De Regiegroep zet in op een nieuwe verankering door middel van een nieuwe formulering. Die moet toekomstgericht en toekomstvast worden. Dat klinkt nogal pretentief, om niet te zeggen: pedant. Ook zo’n nieuwe verwoording blijft toch altijd historisch bepaald en daardoor binnen afzienbare tijd alweer achterhaald?

Herhaling

De geschiedenis lijkt zich te herhalen. In de jaren 1961-1964 schreef J.R. Wiskerke een aantal artikelen over ‘De confessie van de kerk’. Kort voor de scheuring van 1967 dus.² Ook toen had men moeite met de belijdenis, net als eerder, in de tijd van de remonstranten. Zorgvuldig zoekt Wiskerke een weg tussen biblicisme en confessionalisme. De *biblicistische* houding keert zich in naam van ‘alleen de Schrift’ tegen de wettige plaats van de belijdenis. Maar Gods Woord roept ons op tot belijden en gaat ons daarin voor. En ‘als een confessie rechte belijdenis doet van de glorie van Christus naar de Schriften, dan ligt er in het menselijk karakter ervan geen enkele aanleiding om haar niet te willen ondertekenen’ (Trigland [1583-1654] tegenover de remonstranten). We zullen ook nooit de onlosmakelijke eenheid mogen verbreken tussen het aanhangen van Christus’ persoon en het vasthouden aan zijn volle Woord – iets wat in deze tijd opnieuw vaak gebeurt. Jezus volgen domineert dan over het luisteren naar héél het Woord.

Een nieuwe formulering, toekomstgericht en toekomstvast: nogal pretentief

Bij het *confessionalisme* wordt de belijdenis plaatsvervangster of concurrente van Gods Woord. Maar de confessie blijft een menselijk getuigenis van het goddelijke Woord. Trigland onderscheidt scherp tussen wat zeker is in zichzelf (de heilige Schrift als *norma normans*) én datgene wat daarvan afgeleid is (de confessie als *norma normata*).

Historische afstand mag niet misbruikt worden om de zegswijze in de confessie tot een wassen neus te maken

Er is ook sprake van confessionalisme als de bewoordingen, de terminologie en het schriftbewijs als absoluut foutloos worden beschouwd. Gereformeerden hebben er echter altijd oog voor gehad dat de belijdenis de taal van haar eigen tijd en omgeving spreekt. Er is historische afstand. Maar die mag niet misbruikt worden om de zegswijze in de confessie tot een wassen neus te maken.

Verdacht

Deze oergereformeerde inzichten helpen bij de vraag hoe je integer en kerkelijk omgaat met de belijdenis en ook met mogelijke 'fouten' erin. Toen de remonstranten – terecht – meenden dat kerken als menselijke instanties kunnen dwalen, was de gereformeerde reactie: geen vage verdachtmakingen! Een bezwaar moet vanuit Gods Woord onderbouwd en aan een kerkelijke vergadering ter beoordeling voorgelegd worden. Op die manier kun je óf anderen overtuigen óf zelf gecorrigeerd worden. Dat is al eeuwen een kerkelijke gedragscode. Alle ambtsdragers tekenden ervoor.

Dat is voluit een *ethische kwestie!* Een gezamenlijke belijdenis als bindmiddel van eenheid mag niet in de beklagdenbank worden gezet enkel op grond van de verdachtmaking dat het een menselijk of historisch geschrift is! Ook kerkelijk is een 'verdachte' onschuldig, totdat het tegendeel is bewezen. Bovendien moeten we waken voor de gedachtesprong ván de mogelijkheid náár de werkelijkheid van een dwaling in de belijdenis.³

Integere liefde

Dat heeft alles te maken met liefde. Stel dat ik aan een kennis zou vragen: 'Hoe sta je tegenover je vrouw?', en hij zou antwoorden: 'Tja, het is een mens, hè, zondig en beperkt.' Dat kan ik onmogelijk ontkennen. Maar aan dit antwoord ontbreekt

de liefde. Ik mag hopen dat zijn vrouw meer voor hem betekent dan dat.

Het heeft ook alles te maken met rechtvaardigheid en integriteit. Wanneer mijn buurvrouw opgepakt wordt louter omdat zij vanwege haar mens-zijn betrokken zou *kunnen* zijn bij een plofkraak, dan schaadt dat onnodig haar aanzien in de straat. De beschuldiging doet haar geen recht.

Vervreemding

Eer is teer. En daarom: geen vage beschuldigingen. En een mogelijkheid is nog geen werkelijkheid.

De Regiegroep signaleert vervreemding, óók van vraagstellingen en inhoud. Maar concreter – waar? hoe? wat? – wordt het niet. Onderbouwd wordt het evenmin. Laat staan dat het ter beoordeling aan de kerken wordt voorgelegd. Het voorstel om op een nieuwe manier te belijden berust op een sentiment, op gevoelens van vervreemding. Zonder goede diagnose wordt een oorzaak aangewezen en een medicijn aangereikt. En dat 'slik' ik niet zonder meer.

Bekering

Het valt me op hoe de Regiegroep van onszelf wegstapt en op geen enkele manier aan gezamenlijke zelfreflectie doet. De mens lijkt de maatstaf van alle dingen. 'Door allerlei ontwikkelingen is veel minder duidelijk hoe de gezonde leer van de Bijbel en de vertolking in de belijdenisgeschriften samenvallen. Uiteraard kan erover gesproken worden hoe we ontwikkelingen in cultuur, context en communicatie moeten taxeren. Maar dat verandert niets aan de kloof.'

De mens lijkt de maatstaf van alle dingen

Dat is toch veel te gemakkelijk? Iedereen weet hoe het onderwijs in de gezonde leer razendsnel is afgekald. Waar zijn de ouderlingen gebleven, die volgens de apostel bekwaam moeten zijn om te onderwijzen? De middagdiensten liepen leeg, de catechismusprediking nam zienderogen af, de schrikbaren-

de ontleding maakte mensen gemakzuchtig en oppervlakkig, catechisaties ontaarden zomaar in babbeluurtjes over 'iets met God en Jezus'.

Betovering

A.L.Th. de Bruijne signaleerde bovendien hoe we ons laten betoveren door een aangepast evangelie en hoe oude dwalingen in nieuwe outfit binnen komen stappen en vanaf de preekstoel klinken: Hij schrijft: 'Vanuit een soft godsbeeld modelleren wij Gods liefde naar wat wij als moderne mensen liefdevol vinden. Het besef van Gods heiligheid en toorn vervaagt. De eigentijdse variant van christelijke vrijheid lijkt als twee druppels water op een vrome versie van de moderne autonomiegedachte. Daarin handhaven wij onszelf en neutraliseren we elke verplichting van buitenaf. En omdat we vooral dicht bij onszelf willen blijven en graag authentiek handelen, pruimen we alleen wat vanzelf komt en ons op geen enkele manier het gevoel geeft dat we tegen onszelf moeten ingaan' (ND 13 mei 2017).

Ons levensgevoel is eerder gesecculariseerd, hoogmoedig en wereldgelijkvormig dan schuldbeust en heilbegeerig. Ons kernprobleem is vaak niet meer onze zonde en Gods verontwaardiging en toorn daarover, maar onze gebrokenheid en onze behoefte aan begrip.

Ik geloof er niets van dat een andere verwoording daar iets aan gaat verhelpen. Bovendien willen we van nature helemaal niet aan het evangelie geloven. Het is immers niet naar de mens! Er zal toch echt wedergeboorte en bekering nodig zijn, om de dingen van het koninkrijk van God te kunnen zien en onderscheiden.

Kortom, het is veel te simpel om met de wijsvinger beschuldigend naar de confessie te wijzen en de oplossing te zoeken in een meer eigentijdse formulering. Waarom niet veel meer ingezet op bekering van gemakzucht, oppervlakkigheid en secularisatie? En op onderwijs? We kunnen niet onszelf buiten schot laten of onszelf met ons eigentijdse gevoel van vervreemding als maatstaf nemen. Dat is op z'n minst zelfgenoegzaam.

Ondoordacht

Bovendien vrees ik dat heel wat inhoud moet wijken. De Regiegroep slaagt er maar niet in de inhoud van de eigen con-

fessie door te berekenen. Het gemis aan gereformeerd-theologische doordenking en confessionele verankering is structureel. Zo houdt de Regiegroep vol dat ook kinderen aan het avondmaal moeten kunnen deelnemen. Nog steeds is het enige argument: het is een groeiende praktijk in de kerken. (In hoeveel GKv-kerken is dat eigenlijk daadwerkelijk het geval?) Maar ik lees niets over onze onbekeerde staat, over de noodzaak van wedergeboorte, over noodzakelijk zelfinzicht en de onmisbare kennis van Christus; of over het risico van ondoordacht of hypocriet gebruik van zijn 'lichaam en bloed'. Daar staat toch best veel over in diverse confessies (Heidelbergse Catechismus, Nederlandse Geloofsbelijdenis én Dordtse Leerregels)? Er wordt niets mee gedaan. Ook geen woord over de kenmerken van een echte kerk: zuivere bediening van de sacramenten en de kerkelijke tucht.

Geen enkele gemeente wordt verplicht of gestimuleerd deze avondmaalspraktijk door te voeren. En het invoeringsproces kan desgewenst begeleid worden. Maar hoe functioneert hierbij de gereformeerde confessie *daadwerkelijk*, ondubbelzinnig en onbekrompen? Het blijft stil.

Onverdacht?

Ondertussen is het voorstel ten aanzien van de belijdenis vergaand. Ik waardeer de zorg en de goede intentie erachter. Maar helaas geeft de Regiegroep er geen blijk van op de hoogte te zijn van onze voorgeschiedenis en van de elementaire principes van een gereformeerde kerkelijke omgang, óók inzake onze geloofsconfessies. Wie zijn geschiedenis niet kent, is gedoemd haar over te doen. Naast de hartverwarmende woorden over binding aan de belijdenis staat het er toch maar: steeds minder bekend; vervreemding, ook van vraagstellingen en inhoud; een papieren werkelijkheid; een krabbend anker; een gegroeide kloof. Zonder nadere onderbouwing, en zonder concreet bewijs.

Iemand mailde me: worden vanwege die 'gevoelens van vervreemding' en de 'historische bepaaldheid' de geloofsdocumenten feitelijk – naar ik aanneem onbedoeld – toch niet in diskrediet gebracht en op losse schroeven gezet? Kunnen zij zo nog wel onverdacht als *formulieren van eenheid* functioneren en kerken verbinden? ■

3 *A possibili ad inesse non valet consequentia* (via J.R. Wiskerke, *Strijd om de sleutel der kennis*, p. 63, uit J. Trigland, *Kerkelijke Geschiedenissen*, 1650 (p. 248, noot 54).

Regie-cratie

De Regiegroep legt verstrekkende voorstellen op de tafels van de Generale Synode en Landelijke Vergadering: een behoorlijk afgeslankte nieuwe kerkorde en een voorstel om te verkennen of er een nieuwe belijdenis geschreven moet gaan worden. Beide voorstellen kunnen ingrijpende gevolgen hebben voor de kerken. Is de Regiegroep daartoe wel bevoegd?

**De kerken hebben het
toekijken, en straks
het nakijken. GS 2017 →
Regiegroep → GS 2020**

In 2017 spraken GS en LV het verlangen uit om te komen tot één kerkgemeenschap. Tegen zo'n hartelijk en uitgesproken verlangen kun je moeilijk bezwaar hebben. Integendeel, het is uit het hart en uit het gebed van Jezus gegrepen.

Vervolgens werd een Regiegroep ingesteld om het proces tot eenwording in goede banen te leiden. Al in februari 2020 besloten de NGK en GKv verder te gaan op de ingeslagen weg. Sindsdien is zo veel mogelijk gezamenlijk vergaderd. De trein is gaan rijden en goed op stoom. Er klinken (te?) hooggestemde en sussende woorden.

Dynamiek

Die dynamiek heeft evenwel iets onrustbarends en iets heel onzuivers. Het eindstation is voor ieder duidelijk: één kerk. Dat is het heilige doel. Kerkorde en binding aan de confessie lijken daaraan ondergeschikt en eerder sluitpost dan vertrekpunt. Ze zijn onderhandelbaar. Gezien de stoomdruk lijkt het onontkoombaar dat het een kwestie wordt van schipperen tussen uitersten en pragmatische compromissen. Wezenlijke, gereformeerde principes die het proces kunnen vertragen, eenwording laten stagneren of kerken kunnen afschrikken, worden immers soepel weggemasseerd of stilzwijgend geëlimineerd. Wordt het besluit van 2017 wel echt waargemaakt? Of is daarmee de kerken een rad voor de ogen gedraaid? Ondertussen klinken er hooggestemde, sussende en soms bijna ronkende woorden. Maar wat voor kerk wordt dit? Kan een oprecht confessioneel-gereformeerd mens zich hier nog wel thuis en veilig voelen?

Rechtmatig?

De Regiegroep trekt veel naar zich toe en lijkt het roer te hebben overgenomen. Maar is dat wel rechtmatig? Wie gaf de opdracht tot zo'n uitgekledde kerkorde? En welke kerk diende een verzoek in om – vanwege het geschikte moment – een nieuwe belijdenis te formuleren? Heeft dat voorstel wel de zuiverende zeef van kerkelijke vergaderingen doorlopen?

Juist om eigenmachtig optreden en ongezonde kerkpolitiek te voorkomen hebben de kerken afgesproken dat een synode alleen zaken mag regelen die de kerkorde aanwijst, die in de classes niet konden worden afgehandeld, of waarvan door de kerken eerder is afgesproken om die gezamenlijk in de generale synode te behartigen (art. 67.4 KO).

Het voorstel komt uit de hoge hoed van de Regiegroep – slechts acht mensen! Er komt geen kerk meer aan te pas. Die krijgen wel een inspraakronde, maar de reacties worden gefilterd door... de Regiegroep. De kerken hebben het toekijken en straks het nakijken. Dan zitten ze ermee opgescheept. GS 2017 → Regiegroep → GS 2020: op hoog niveau wordt het onder hoge druk als in een snelkookpan bekookstofd. Het heeft regenteske trekken. Geen synodo-cratie (hoewel...), maar regie-cratie.

Praktijk

Een praktijkvoorbeeld. De Nederlands Gereformeerde Toerusting, het Praktijkcentrum en het Diaconaal Steunpunt willen per 1 januari 2021 samengaan in één dienstverlenende organisatie. In september 2019 waren de gesprekken daarover nog maar net gestart. Maar die verliepen zo vlot dat in maart 2020 een intentieverklaring werd opgesteld. Roel Meijer van Deputaten diaconale zaken sprak ter synode dan ook van een rijdende trein en vroeg de afgevaardigden zo sportief te willen zijn om erop te springen (zie <https://onderwegnaar1kerk.nl/fusie-dienstverlenende-organisaties/>).

Huh... synode-afgevaardigden mogen op de al rijdende deputatentrein springen? Worden hier de rollen niet omgekeerd? Wie heeft de regie? Maar ja, wie wil er nu voor onsportief uitgemaakt worden?

Spannend

Onder de tijdsdruk en door het sterke verlangen worden ook besluiten en gereformeerde principes vloeibaar. Te vrezen valt dat dat ook ter synode zal gebeuren. Die mag hier en daar wat schaven en slijpen, en vervolgens ja-klappen en applaudiseren. Wie zal het nog wagen om het proces te laten stagneren, de verhoudingen te verstoren of de sfeer te bederven? Het vraagt ethische moed, confessionele ruggengraat en gereformeerde bevoegdheid om daadwerkelijk een *gereformeerde* kerk te blijven en inzake afgesproken besluiten ook metterdaad betrouwbaar te zijn. Het wordt een spannende vraag of de gezamenlijke vergadering dat nog in zich heeft en kan opbrengen. ■

TUSSEN HOOP EN VREES

---

*Wat kun je zeggen als een geliefde
zonder geloof is overleden?*

Dit artikel wil een antwoord geven op de vraag: kun je nabestaanden van een overleden kerkverlater op een of andere manier bijbelse troost bieden? Bijvoorbeeld met de hoopvolle uitspraak dat God niet loslaat of dat Gods beloften, ooit bij de doop ontvangen, altijd blijven gelden? Van tijd tot tijd hoor je of lees je dergelijke geluiden en dan wordt er minstens gesuggereerd dat er voor de overledene enige hoop was. Is dat terecht? Mij werd gevraagd om daar eens nader op in te gaan.

Argumenten

Laten we eerst eens bekijken wat er dan aan argumenten naar voren wordt gebracht en hoe we dat moeten wegen. Geregeld hoor je dan de uitdrukking dat God niet verlaat wat zijn hand begon. Dat is een aanhaling uit het slot van de berijming van Psalm 138, die moet illustreren dat God zijn genadewerk in het leven van de overledene voortzet tot in de dood. Toch is dat helaas een beetje voorbarig, want dat slotvers is geen garantie maar een gebed. Het is een gebed uit de mond van een vrome koning, die op grond van heel zijn levensweg met de Here mag vertrouwen dat dit gebed verhoord zal worden. Maar die slotwoorden mogen niet zomaar tot een algemene uit-

spraak gemaakt worden alsof God ook tegenstanders nooit uit zijn hand laat vallen. De psalm zegt trouwens niet eens dat God mensen vasthoudt of loslaat, maar dat Hij 'het werk van zijn handen' niet laat vallen. In elk geval kan de conclusie zijn dat deze psalm niet ontkent dat God ongehoorzame kinderen van Hem voorgoed kan loslaten en prijsgeven.

Het is te begrijpen dat in beschouwingen over dit onderwerp ook de doop ter sprake komt. De doop geeft aan dat Gods liefde eindeloos is en zijn trouw groot, zo wordt er soms over gesproken. Nu kan het gebeuren dat kinderen niet meer gedoopt zijn, bijvoorbeeld als de ouders afscheid van de kerk hebben genomen. Maar ook zonder doop zal God zijn belofte aan

**Dat is de grote
ernst van een keuze
tegen God of een
leven zonder God**

zijn kinderen zeker nakomen, kun je in dergelijke situaties horen. Want God komt altijd na wat Hij zegt. Het probleem met dit soort uitspraken is dat er alleen van Gods beloften wordt gesproken en niet van de verplichtingen voor de ouders en de dopelingen zelf. Je moet hier echter met twee woorden spreken, want anders is er het gevaar van verbondsautomatisme, alsof je via de automatische piloot van de doop later gegarandeerd in de hemel komt. En verder is er de vraag of Gods liefde inderdaad eindeloos is. Een lied als Psalm 103 is vol van de liefde van

God, maar opvallend is dat tot drie keer toe de doelgroep wordt toegevoegd, namelijk: 'over wie Hem vrezen' (vss. 11, 13 en 17). Als die gelovige eerbied er niet is, kan God zijn liefde aan zo iemand ook niet kwijt en houdt die persoon die liefde zelf tegen. Dat is ook de grote ernst van een keuze tegen God of een leven zonder God. God neemt je leven serieus. Je kunt niet heel je leven lekker je eigen gang gaan en dan denken dat Gods oordeel op de jongste dag wel zal meevallen.

Als je daar makkelijk overheen praat, kom je zomaar bij de alverzoening terecht. Dat is de gedachte dat ten slotte iedereen wel behouden wordt, omdat de genade van God elk menselijk verzet te boven gaat en overwint. Maar de Bijbel geeft daar geen aanleiding voor. God neemt onze jawoorden serieus, maar ook onze weigering om ja te zeggen. En als zo'n weigeraar eerlijk is en consequent, dan zal hij in de eeuwigheid trouwens geen behoefte hebben aan de gunst van zijn hemelse Vader. Want zeg nou zelf: als je heel je leven het bestaan van God hebt ontkend, en Hem misschien zelfs hebt bespot en

tegengestaan, zou je dan in de hemel Hem graag ontmoeten en bij Hem willen zijn? Nee dus, en dan kom je terecht op een plek waar God niet is.

Verbond

Ik denk dat op dit punt het breken met de kerk vaak niet serieus genoeg genomen wordt. Op de achtergrond daarvan staat mijns inziens dat vandaag niet altijd meer uitgegaan wordt van het verbond en van de twee delen van het verbond. Alsof Gods liefde de ernst van ons ongeloof kan verteren en uitwissen. Het gaat hier om de oude waarheid die we door en na de Vrijmaking weer mochten herontdekken: het verbond is eenzijdig in zijn ontstaan en tweezijdig in zijn voortbestaan. Maar blijkbaar is dat niet zo'n makkelijke waarheid om je toe te eigenen. Het is makkelijker om de verantwoordelijkheid voor je leven af te schuiven op God die toch alles bestuurt.

Heel deze discussie heeft dus te maken met de relatie tussen God en zijn mensen. En dan gaat het er niet om hoe wij zelf die relatie zouden willen invullen, maar hoe God die relatie heeft gesticht en onderhoudt. Die relatie heeft het karakter en de structuur van een verdrag of een verbond. Dat verbond is niet maar een mooie gedachte of een denkbeeld, maar een werkelijkheid. Bij de doop wordt de dopeling als het ware een partner-in-opleiding. Het gaat erom dat je door de opvoeding uitgroeit tot een tweede partij in het verbond, naast God als eerste. Dit is een bijzonder voorrecht, dat je partner van God mag zijn. Je mens-zijn wordt in feite op een hoger niveau getild, een niveau waarvan bijvoorbeeld in de evolutietheorie

in de verste verte geen sprake is. Het betekent namelijk dat je een eigen verantwoordelijkheid hebt gekregen die je niet kunt afschuiven en waar je niet onderuit kunt. God neemt die positie van jou niet over en jijzelf kunt niet de plaats van God innemen. En hoe weten wij van die positie van ons, mensen, in de wijde wereld van God? Dankzij openbaring, te beginnen aan Adam en Eva.

Helaas zijn we die gedachte van het verbond en de realiteit ervan volgens mij een beetje kwijtgeraakt en kunnen we nu makkelijker dingen op Gods bordje schuiven. Zelfs van ongelooft kunnen we God de schuld geven, want de omstandigheden waren niet gunstig genoeg, zeggen we bijvoorbeeld. Of mijn man of vrouw hield mij tegen of ik ben nooit op een christelijke school geweest. Maar je kunt je niet verschuilen, evenmin als Adam en Eva dat in het paradijs konden. Daarom zeggen ook de Dordtse Leerregels in hoofdstuk I, artikel 5: 'Van dat ongelooft is God volstrekt niet de oorzaak. De mens draagt de schuld ervan, evenals van alle andere zonden.' Het is kenmerkend voor de Leerregels dat voortdurend scherp onderscheiden wordt tussen datgene waar God zelf voor verantwoordelijk is en wat tot de portie van de mens behoort. Dat is fundamenteel voor alle theologie, zeker als het om de zonde in de wereld gaat.

Daarom wordt in artikel 15 van hoofdstuk I opnieuw benadrukt dat God niet de bewerker van de zonde is, ook al stelt Hij de mens tot zondigen in staat. Hij is wel de 'ontzagwekkende, onberispelijke en rechtvaardige Rechter en Wreker ervan'. Niet dus de God die alleen dreigt, zoals een vader die niet verder komt dan dreigementen naar zijn stoute kinderen toe.

Eindoordeel

Het is natuurlijk waar dat het eindoordeel over je leven altijd bij God berust. Wij zelf kunnen niet over iemands hart oordelen. Maar als iemand een ongelovig of zelfs goddeloos leven heeft geleid, dan geeft het geen pas om zo iemand de hemel in te praten (wat

was dat ze verder niet in God geloofden of naar de kerk gingen. Met zulke mensen hebben wij het als christenen weleens moeilijk. Je zou hun zo graag de hemel gunnen, die ze in je beleving eigenlijk wel 'verdiend' hadden door hun medemenselijkheid, maar daar hadden ze zelf geen behoefte aan. Dat zijn schrijnende situaties, zeker als het familie betreft.

Het is natuurlijk waar dat het eindoordeel over je leven altijd bij God berust

wel erg veel gebeurt). Dan moet je het oordeel helemaal aan God overlaten. Want dan staan we als familie of gemeente aan de grens. De overledene kan op het laatst van zijn leven zich toch tot God bekeerd hebben, zoals die ene moordenaar aan het kruis.

Voorbeeldige mensen

De Bijbel is er duidelijk over dat je alleen met geloof en vertrouwen in God in de hemel mag komen na je dood. Dat moet bij elke begrafenis en crematie de boodschap zijn. Hierbij nog een laatste voorbeeld. Iemand zegt op zijn sterfbed: 'Waarom zou ik bang zijn voor de dood? Ik heb toch altijd netjes geleefd?' Wat moet je dan zeggen als iemand heel zijn of haar leven inderdaad een goed mens was? U kent vast wel zulke mensen uit eigen omgeving. Mensen die alles voor elkaar overhadden, bij wie je nooit tevergeefs aanklopte voor hulp, mensen die een sieraad waren voor de maatschappij, maar hun enige 'gebrek'

De Dordtse Leerregels spreken in dit verband van het 'licht der natuur' (DL III/IV, art. 4v). Dat betekent dat zo iemand goed weet wat gepast is in deze wereld, en dat hij er blijk van geeft zich fatsoenlijk en ordelijk te gedragen. Maar langs deze weg kan zo iemand nog niet tot de heilbrengende kennis van God komen, zeggen de Leerregels. Daar is de kracht van de Heilige Geest voor nodig (art. 6). Want je kunt nog zoveel goeds doen als je maar wilt, maar uiteindelijk moet de overgave aan God van de Geest zelf komen. Hij alleen kan bewerken dat je jezelf kunt loslaten en je aan God kunt toevertrouwen. Zo komen alle eer en dank voor een bekeerd leven uitsluitend toe aan de drie-enige God, de God van de doop.

Als dat Godsvertrouwen er bij een overledene niet was, althans niet merkbaar, dan kan de begrafenis het beste een sober karakter houden. Er moet niet gesuggereerd worden dat het uiteindelijk met die persoon nog wel goed zal komen. Dan is het beter te zwijgen en de nabestaanden in hun verdriet bij te staan.

**Ook al verliet iemand
de kerk, daarmee is
het goede dat hij of zij
deed, niet onbelangrijk
geworden**

Er rest nog één vraag die om een antwoord vraagt: is God een God die niet loslaat? Die je dus voor altijd vasthoudt, wat er ook gebeurt en wat je ook doet? Dat laatste zal nooit zo letterlijk gesteld worden, maar toch minstens weleens gesuggereerd worden. In de Bijbel wordt ook best wel geregeld uitgesproken dat God de zijnen niet loslaat, maar dan gaat het altijd over zijn hele volk of over gelovige voorgangers en leden van zijn volk. Vergelijk bijvoorbeeld Hebreëen 13:5. Een andere zaak is hoe God tegenover individuele personen van zijn volk handelt. Dan komt het er echt op aan. Want als je dan niet jezelf kunt loslaten, zal God je niet langer vasthouden. En dat zul je dan tot in eeuwigheid ervaren.

Tot zover een bespreking van reacties op de broeder of zuster die God en de kerk vaarwel had gezegd en zonder geloof was overleden. Die persoon zelf bekommerde zich kennelijk niet om zijn of haar eeuwig lot. Maar de familie en gemeente verkeerden ineens tussen hoop en vrees. Er kan de hoop zijn dat er toch op het laatst nog een terugkeer naar God had plaatsgevonden. Maar in het algemeen zal er eerder de vrees zijn dat het ongeloof hardnekkig is gebleven, met alle trieste gevolgen van dien.

Troost

Tot slot kunnen we ons bij zo'n overlijden de vraag stellen of er sowieso nog van troost sprake kan zijn en wat je als pastor of familie of vriend nog te zeggen hebt. Ik denk allereerst dat

het goede en mooie in dat leven van de overledene genoemd en herdacht mag worden. Het is terecht dat op een begrafenis vaak (mooie) herinneringen gedeeld worden. Je hebt dan ook de behoefte om terug te kijken. Ook al verliet iemand de kerk, daarmee is het goede dat hij of zij in het leven deed, niet onbelangrijk geworden. God heeft die persoon vaak ook willen gebruiken in allerlei taken en situaties. Aan de andere kant is er ook de harde waarheid over het sterven van ongelovigen. Ik probeerde invalshoeken te vinden om in zo'n situatie woorden van troost te bieden. Maar bij elke aanpak kwam ik tot de conclusie dat ik via een omweggetje zo'n familie toch weer een beetje hoop probeerde te geven. Maar als er geen basis is voor hoop, moet je ook geen hoop geven, besefte ik. De enige mogelijkheid is dat de overledene op het laatst van zijn leven zich in Gods armen heeft geworpen in een verlangen naar ontferming. Daar moet altijd weer ruimte voor blijven, zodat er geen laatste woord gesproken kan worden. Er blijft dus altijd enige onzekerheid, misschien als pleister op de wonde. Want je zult het nooit zeker weten waar je familielid of vriend(in) gebleven is. ■

COVID-ZORGEN

**Het uitspreken van
je zorg communiceert
een boodschap
die wellicht niets
met de echte zorg
te maken heeft**

Kunt u zich voorstellen dat een minister-president ooit de plechtige woorden uitsprak: 'Ik verzoek den luisteraars dan ook om wanneer zij straks hunne legersteden opzoeken, even rustig te gaan slapen als ze dat ook andere nachten doen. Er is voorshands nog geen enkele reden om werkelijk ongerust te zijn' (H. Colijn, 1936)? Met zulke woorden zou onze huidige minister-president geen enkele burger nog gerust kunnen stellen.

Na het afgelopen dramatische jaar weten we allemaal weer dat zelfs heel goede voornemens en plannen stuk kunnen lopen op de weerbarstige praktijk. Daarom is het waardevol als we ons het woord van de Here Jezus uit de Bergrede herinneren: 'Maak je dus geen zorgen voor de dag van morgen...'

Tegenwoordig hoef je overigens geen pessimist te zijn om in het publiek uiting te geven aan je zorgen. Ministers en medici lieten ons de afgelopen maanden openlijk weten dat ze zich zorgen maakten. Al of niet uitgelokt door de vraag: 'Maakt u zich ook zorgen?' Een verantwoordelijk minister kan het zich natuurlijk ook niet veroorloven te zeggen dat hij zich *geen* zorgen maakt over de afhandeling van beschamende dossiers, zoals de kinderopvangfraude of de aardbevingsschade in Groningen. Uitdrukking geven aan je grote zorg in dezen geeft je als verantwoordelijke bewindspersoon tenminste nog een enigszins menselijk gezicht.

Zorgen rond Covid-19 werden helder vertolkt door mannen als Ernst Kuipers, Diederik Gommers en Jaap van Dissel. Onze minister-president maakt zich intussen regelmatig zelfs heel *grote* zorgen. Ook minister Hugo de Jonge

doet z'n best om op het juiste ogenblik bezorgd over te komen, al slaagt hij daar in z'n enthousiasme niet altijd even goed in.

In de sport ligt het wat anders. Voorafgaand aan een belangrijke wedstrijd zul je noch de trainer, noch de spelers het woord 'zorg' in de mond horen nemen. Zorg demotiveert immers, terwijl je juist geloof in de overwinning behoort uit te stralen.

Kroegbazen en barhouders hebben het zwaar. Dat is geen geheim. Maar het woord 'zorg' zullen zij evenmin zomaar hardop uitspreken. Dat past eenvoudig niet bij hun veelvuldig door tatoeages ondersteunde stoere imago. Zij spreken daarom slechts over 'zorgen' als ze denken aan de jeugd die bij sluiting van de (natte) horeca op straat alcohol zal moeten nuttigen, met alle gevolgen van dien.

Uit bovenstaande blijkt dat het al of niet publiek uitspreken van je zorg een boodschap communiceert die wellicht niets met de echte zorg te maken heeft. Het melden dat je je zorgen maakt, zegt in sommige gevallen alleen maar dat je betrokken bent; of dat de problemen substantieel zijn; of het is een verkapte aankondiging dat we binnenkort nieuwe maatregelen kunnen verwachten.

Als de Here Jezus het heeft over 'zorgen', communiceert Hij *geen* verborgen boodschap. Wel een bevrijdende. Zonder zorgeloos te worden mogen we ons concentreren op vandaag. Zorg voor morgen mag niet de kans krijgen de dag van vandaag van alle glans te beroven. Omdat God niet alleen vandaag, maar *iedere* dag zorgt en de toekomst echt niet aan ons, en al zeker niet aan Covid-19 overlaat. ■

**‘Daarna hoorde ik
het geluid van een
groot aantal engelen
rondom de troon, de
wezens en de oudsten;
het waren er oneindig
veel, tienduizend
maal tienduizenden,
duizend maal
duizenden.’**

(OPENBARING 5:11)

In geen enkel bijbelboek komen zoveel engelen voor als in Openbaring. De visioenen van Johannes geven inzicht in een andere werkelijkheid, die van de hemel. Van daaruit regeert de Almachtige, in volle glorie gezeten op de troon, samen met zijn verheerlijkte Zoon. De enorme aantallen engelen in zijn omgeving maken zijn goddelijke majesteit zichtbaar. De hemel blijkt een sacrale ruimte te zijn, gevuld met lofprijzing.

Een boek vol engelen

Hanneke van Noort,
Ongezien nabij

Maar de heilige engelen worden ook ingezet in de strijd tegen de machten van het kwaad en ze hebben een taak bij Gods oordeel over alle goddeloosheid onder de mensen. Zo bereiden ze het eindgericht voor.

Volgens de Openbaring van Johannes treden engelen op in verschillende functies; ze kunnen ook in meer dan één functie actief zijn. Soms vormen ze een groep, zoals een zevental (aartsengelen, bazuinengelen en schaalengelen), of een viertal (ge vleugelde wezens, stormengelen en hemelse ruiters), soms komt voor het oog van Johannes een zelfstandig opererende engel tevoorschijn, zoals de machtige engel uit hoofdstuk 10 of Michaël uit hoofdstuk 12.

Hieronder een poging de engelen uit Openbaring te inventariseren en kort te typeren.

Tolkengel(en)

Johannes heeft zijn profetische openbaring op Patmos ontvangen via een tolkengel, zoals die vaak bij de oudtestamentische profeten optrad (1:1; 22:6). Als een bekwame gids leidt deze engel hem door de visioenen heen. Hij weigert echter zich te laten aanbidden, want een engel is een mededienaar van de profeten en van allen die zich houden aan wat in het boek Openbaring geschreven staat (19:9-10; 22:8-11).

Soms krijgt Johannes een stem uit de hemel te horen, blijkbaar afkomstig van een engel, die hem instrueert over wat hij wel en niet moet opschrijven of profeteren (10:4,8,11; 14:13).

Een van de zeven schaalengelen treedt tevens op als tolkengel, wanneer de val van Babylon wordt aangekondigd (17:1-18). Hetzelfde gebeurt wanneer Johannes het nieuwe Jeruzalem getoond krijgt door een schaalengel, als keerzijde van de rampen die over Babylon waren uitgegoten (21:9 - 22:5).

In hoeverre het steeds om dezelfde tolkengel gaat, is niet duidelijk.

Engelachtige wezens

Het troonzaalvisioen uit hoofdstuk 4 - 5 zet de toon voor heel het boek. In het hemelse heiligdom bevindt zich een viertal gevleugelde hemelwezens. Ze vormen een cirkel rondom de troon, waarop iemand gezeten is die soeverein regeert. Gezien hun uiterlijk (leeuw, jonge stier, mens, adelaar), gaat het om vertegenwoordigers van de schepping. Met hun zes vleugels zijn ze uiterst beweeglijk. Ze zitten vol ogen, voor een scherp zicht. Continu zingen ze het 'driemaal heilig'. Dit laatste doet denken aan de serafs uit het Oude Testament, vurige verkondigers van Gods heiligheid (Ps. 99; Jes. 6). Tegelijkertijd lijken ze op de oudtestamentische cherubs, troon-

wachters, een lijfwacht voor Israëls God (Ez. 1 en 10). Cherubs en serafs horen tot de hemelse hofhouding. Zo is het ook met deze engelachtige wezens uit Openbaring, unieke mengfiguren die het dichtst bij Gods troon staan en zijn majesteit operationeel maken (4:6-8; 7:11). Zij roepen eerst vier hemelse ruiters tevoorschijn (6:1-8) en zullen later zeven wraakengelen introduceren (15:7).

Troonengelen

Niet alleen de vier gevleugelde wezens vormen een kring rondom Gods troon, maar ook de 24 oudsten, een hemelse senaat die vermoedelijk de kerk van alle tijden vertegenwoordigt. Hun loflied wordt versterkt door een engelenkoor, bestaande uit miljoenen stemmen (5:11-12; vgl. Dan. 7:10). Deze troonengelen heffen een hymne aan met welgeteld zeven termen – het getal van de volheid – om het Lam te bezingen: macht, rijkdom, wijsheid, kracht, eer, lof en dank.

Wanneer zich een onafzienbare mensenmenigte voor de troon verzameld heeft, treden opnieuw de gevleugelde wezens en de oudsten op. Dan reageren de engelen rondom de troon met het aanbidden van God zelf. Deze hymne gebruikt bijna dezelfde zeven termen, hoewel in een andere volgorde: lof, majesteit, wijsheid, dank, eer, macht en

kracht (7:11-12). Het gezongene wordt voorafgegaan en gevolgd door 'amen', passend binnen de liturgische context. Kortom, de troonengelen tillen de lofprijzing op het hoogste niveau.

Aartsengelen

De zeven aartsengelen komen tevoorschijn wanneer het zevende en laatste zegel van de hemelse boekrol verbroken wordt (8:1-6). Eerst volgt gedurende een halfuur een eerbiedige stilte in de hemel, alsof iedereen de adem inhoudt. Op dat moment brengt een andere engel de gebeden van alle heiligen voor God als een wierookoffer op het altaar (vgl. 5:8; Ps. 141:2; Luc. 1:10). Mede als reactie op hun bidden werpt de offerende engel vuur uit zijn wierookvat op de aarde, met angstwekkende natuurverschijnselen tot gevolg: donderslagen, groot geraas, bliksemschichten en een aardbeving. Of onze gebeden ook effect hebben!

In dit kader krijgt Johannes de aartsengelen te zien, 'de zeven engelen die voor Gods troon staan'. We kennen vooral de namen Gabriël, Michaël en Rafaël. Michaël zal later in de visioenen van Johannes optreden als strijdengel (zie hierna onder 'Strijdengelen'). Alle zeven aartsengelen hadden een bazuin (sjofar) gekregen. Ze worden alarmblazers: elk signaal uit de hemel introduceert groot onheil op aarde. Paulus koppelt het optreden van een aartsengel aan het bazuingeluid dat zal klinken op de dag van de wederkomst (1 Tess. 4:16). In Openbaring blazen aartsengelen de zeven bazuinen, waarbij de zevende het wereldeinde aankondigt (10:7).

Strijdengelen

Een van de zeven aartsengelen draagt de naam Michaël: 'Wie is als God?' Hij geldt als zeer strijdbaar en treedt op als

opperbevelhebber van de strijdkrachten van het koninkrijk. Openbaring 12:7-12 vertelt hoe Michaël met zijn hemelse legermacht oorlog voert tegen de Draak (de duivel) en zijn engelen. Michaël zoekt de aanval, de Draak zit vanaf het begin in de verdediging maar moet het onderspit delven. Het monster raakt zijn plaats in de hemelse regionen kwijt, hij wordt ter aarde geworpen en zal zijn demonische activiteiten voortzetten in de mensenwereld. Maar zijn tijd is beperkt: een engel zal hem gedurende duizend jaar opsluiten (20:1-3; vgl. 9:1). Mogelijk is met deze hemelse cipier eveneens Michaël bedoeld.

De imponerende verschijning van een 'machtige engel' in Openbaring 10:1 doet sterk aan de aartsengel Michaël denken, hoewel zijn naam niet genoemd wordt (vgl. 5:2: 'een machtige engel' en 18:1: 'een engel met groot gezag en vol luister'). Heel de wereld ligt aan zijn voeten. Hij zweert bij de Schepper van hemel en aarde: 'Het is de hoogste tijd! Op het moment dat de zevende engel zijn bazuin zal laten klinken, zal Gods geheim werkelijkheid worden.' Met andere woorden: op het laatst heeft de Almachtige zijn plan volledig uitgerold.

Verderfengelen

Op verschillende momenten in het boek Openbaring treedt een team verderfengelen op.

- Openbaring 7: Vier engelen staan klaar om stormachtige oordeelskrachten los te laten op de aarde. Maar ze komen niet meteen in actie; eerst verschijnt een engel uit het oosten (waar de zon opgaat), die de stormwinden moet beteugelen. Het zegel van de levende God, waarmee iemand wordt aangemerkt als diens eigendom, beschermt Gods volk tegen onheil. Deze verzegeling blijkt een stilte voor de storm te zijn, want even later verschijnen de zeven

aartsengelen die op hun bazuin gaan blazen.

- Openbaring 9: Bij de vijfde bazuin worden hellegeesten met het uiterlijk van sprinkhanen tevoorschijn gehaald door hun aanvoerder, de engel van de afgrond, Abaddon of Apollyon geheten ('Verderver'). De zesde bazuinengel moet een viertal andere engelen vrijlaten, die vastzitten bij de Eufraat. Zij gaan dood en verderf zaaien op aarde, onder andere met een enorme ruitrij. Aanvankelijk werden ze tegengehouden bij de oostgrens van het Romeinse Rijk (daar was de voortdurende dreiging van de Parten met hun gevreesde ruiters). Maar dat duurde tot het vastgestelde uur, aldus vers 15.
- Openbaring 14: Twee engelen verkondigen een onheilsboodschap, gevolgd door drie collega's die de Mensenzoon komen helpen bij de graan- en druivenoogst. De derde heeft zeggenschap over het gerichtsvuur. Deze verderfengelen worden voorafgegaan door een vliegende engel met een evangelie dat eeuwigheidswaarde heeft. Luidkeels spreekt hij een mondiaal publiek aan: 'Heb ontzag voor God en geef Hem eer.' Niet de Romeinse staatsideologie is heilig. Laat men stoppen het monster van de keizercultus te aanbidden. Volgens vers 10 zullen de engelen samen met het Lam getuige zijn van de bestraffing van dit soort aanbidders.

Wraakengelen

Zeven engelen met offerschalen komen tevoorschijn nadat de zevende bazuin geklonken heeft (15:1-8; 16:1). Zij geven uitvoering aan de ultieme wraak, door letterlijk de fiolen van goddelijke toorn uit te gieten (het Nederlandse woord 'fiolen' komt van het Griekse *phiaiai*: 'schalen'). Alleen zo raakt Gods toorn uitgewoed. De derde van dit zevental,

een engel die bloedwraak aankondigt, heeft zeggenschap over het water (16:5-6). Na de zee veranderen ook de rivieren en waterbronnen in bloed. Al het drinkwater wordt onbruikbaar gemaakt. Soms treedt een wraakengel op als tolkengel (zie hiervóór onder 'Tolkengelen'). Dan blijkt dat Gods gericht ten doel heeft de machten van het kwaad in de huidige wereld te elimineren en een nieuw wereldbestel tevoorschijn te roepen.

Poortengelen

Twaalf engelen fungeren als poortwachters voor de stad van de toekomst, het nieuwe Jeruzalem (21:12). Zij houden toezicht op de toegang. Niet iedereen is welkom (22:15). Toch zijn deze wachters er blijkbaar niet op uit om mensen tegen te houden, want de stadspoorten staan dag en nacht open (21:25). Hun taak is de toestroom van nieuwe inwoners te reguleren, zij nodigen alle volgelingen van het Lam uit om de Godsstad binnen te gaan (22:14).

God is 'in control'

Niet alleen de hemel, ook de aarde is Gods kroondomein. Zijn engelen kennen geen grenzen en kunnen zich in alle regio's van de schepping vrij bewegen. Wat er ook gebeurt, de Almachtige op de troon is altijd en overal 'in control'. Dat Hij omringd is door engelen, versterkt zijn glorie. Alsof die glorie een eigen leven gaat leiden, of beter gezegd miljoenen levens. Gods glorie heeft vleugels, handen en voeten, stemmen. Terwijl de lofprijzing van de engelen dag en nacht doorgaat, hapert die van mensen geregeld. Het boek Openbaring is één grote uitnodiging om telkens opnieuw deel te nemen aan de hemelse liturgie. Als het gaat om Gods gericht, kunnen de engelen gebruikmaken van natuur-

krachten: wind, water en vuur. Langzaam maar zeker wordt in Openbaring naar de climax van het eindgericht toegewerkt. Eerst verschijnt bijvoorbeeld een serie verderfengelen en pas op het allerlaatst komen de zeven wraakengelen tevoorschijn. De tijd van hun optreden wordt dermate uitgerekt, dat er voldoende ruimte is voor bekering. De hemelse machten hebben engelengeduld met de mensheid. Er zijn adempauzes voordat het zevende zegel verbroken wordt en voordat de zevende bazuin geblazen wordt. Tussen alle onheil door worden telkens waarschuwingen en heilsboodschappen uitgegeven. Een speciale verzegeling-vooraf dient ter bescherming van Gods volk. Hemelse dienaren zetten zich in om zijn heilsplan

te realiseren. Het boek Openbaring wil de lezers geen angst aanjagen, maar bemoedigen. Zelfs via het optreden van zijn wraakengelen komt God een nieuwe wereld stichten, op recht en op gerechtigheid.

Dáár gaan we naartoe. De Openbaring van Johannes zet ons in de ruimte van het koninkrijk, waar hemel en aarde samengaan, zodat Gods glorie niet alleen zichtbaar wordt bij engelen maar ook onder mensen. De gebeden van de heiligen worden ingebracht in de hemelse liturgie, terwijl die heiligen zelf nog onderweg zijn. Uiteindelijk worden ze bij de poorten van het nieuwe Jeruzalem ontvangen door twaalf uitnodigende engelen. Dan is de reis ten einde en begint de hemel op aarde. ■

Wie is 'de engel van de gemeente'?

Het boek Openbaring bevat brieven aan alle zeven gemeenten in Klein-Azië. Ze beginnen allemaal met een schrijfpdracht aan Johannes, de auteur van Openbaring. 'Schrijf aan de engel van de gemeente in...' De zeven sterren in de rechterhand van de verheerlijkte Christus zijn de engelen van de zeven gemeenten (1:20). Het Griekse woord *angelos* betekent 'bode, afgezant, verkondiger'. Dit kan zowel een menselijke als een goddelijke boodschapper zijn. In beide gevallen is de 'engel van de gemeente' niet alleen de geadresseerde, maar ook de bemiddelaar of overbrenger van de brief.

Sommigen denken aan menselijke boden die namens de zeven gemeenten naar Patmos waren gekomen om Johannes te bezoeken. Zeven plaatselijke profeten misschien, die nog onderweg zijn of die al bij hem gearriveerd zijn. Wanneer ze terugkeren, hebben ze een speciale boodschap voor hun eigen gemeente en een complete openbaring bij zich.

Maar elders in Openbaring betekent het woord *angelos* altijd 'engel'. Op het sturen van gezanten wordt verder nergens gezinspeeld. En wat maakt dienstboden tot schitterende sterren in de rechterhand van de verhoogde Heer? Dat kan alleen indien deze boodschappers tevens hoogstaande figuren waren, voorgangers in de samenkomst van de gemeenten. Maar het beeld van sterren in de hand van Christus past beter bij hemelboden.

Dan zou gedacht kunnen worden aan beschermengelen van de gemeente, zoals er volgens Daniël 10 en 12 ook engelvorsten zijn die de hun toevertrouwde volken bewaken. Johannes moet de gemeenten aanschrijven via hun bovenaardse vertegenwoordigers, die hen als het ware inpluggen op de liturgie van de hemel. Zij begeleiden de christenen in Klein-Azië op hun weg naar het nieuwe Jeruzalem. Omdat Christus de Heer van de engelen is, worden ze voorgesteld als sterren in zijn rechterhand.

Eén Heer, één Geest, één kerk

Bart van Egmond schreef 'Een ander fundament', over de synode-uitspraken inzake m/v en ambt (Nader Bekeken, oktober 2020). Zijn bijdrage is inzicht gevend voor wat betreft zijn manier van denken. Ik heb het met verbazing gelezen en wil er met klem tegen protesteren.

Het gaat Van Egmond erom dat de synode haar uitspraken baseert op het Woord van God én tegelijk ruimte geeft voor de opvatting, ook op Gods Woord gebaseerd, dat de vrouwelijke ambtsdrager tegen Gods wil is. Van Egmond schrijft: 'Het gaat om de vraag of wij de Schrift in geloof ontvangen zoals die zich geeft: als het eenduidige Woord van God.' De synode kiest volgens Van Egmond impliciet voor een ander fundament, namelijk de vrome bedoeling van de mens: 'Als jij zegt te bouwen op Gods Woord, heeft jouw opvatting of praktijk dáármee recht van bestaan.' Van Egmond stelt: 'Maar om de eenheid met de heilige, algemene en apostolische kerk te bewaren, moeten we blijven bouwen op het fundament dat gelegd is, namelijk Gods Woord.' En hij trekt de conclusie: 'De geestelijke eenheid van het kerkverband wordt principieel opgeofferd.'

Ik ben verbijsterd. Paulus schrijft: 'Niemand kan een ander fundament leggen dan er al ligt – Jezus Christus zelf' (1 Kor. 3:11). Van Egmond schrijft dat we moeten 'blijven bouwen op het fundament dat gelegd is, namelijk Gods Woord'. Dat lijkt hetzelfde, maar is het niet. In de definitie van fundament die Van Egmond hanteert,

komt Jezus Christus niet voor. Dat is de fundamentele misser in zijn betoog.

Jezus is de inhoud van het Woord, zéker. Hij is één met zijn Geest en Woord. Maar dat betekent niet dat wij Hen onderling mogen verwisselen of laten samenvallen. Alleen Jezus Christus is ons door God gegeven als de weg, de waarheid en het leven. Bij Jezus worden wij ingelijfd dóór zijn Geest en Woord. Paulus prijst gemeentes gelukkig die bouwen op Jezus, ook al schieten ze nog tekort in kennis van het Woord. Dat hoeft geen tegen-

hebben. Onze kennis in volmaakte eenheid komt nog.

Last but not least: ik wil mijn broeder Van Egmond indringend waarschuwen om de eenheid van de Geest niet te ontzeggen aan hen die anders denken dan hij inzake m/v en ambt. Eens werd van Jezus gezegd dat Hij een andere geest had. Hij waarschuwde toen om niet tegen de Heilige Geest te zondigen. Die waarschuwing geldt nog steeds: misken niet wat de Geest van God in anderen doet. Schrijf oprechte belijders van Jezus Christus geen an-

We moeten oppassen voor partijenschappen waarin we onze opvattingen absoluut maken

stelling te zijn. De Schrift is volmaakt, zéker, maar zover is de kerk nog niet. Daarom moeten we oppassen voor partijenschappen waarin we onze opvattingen absoluut maken. Door oprecht verschil van inzicht leren we nederig te zijn. Paulus schrijft: 'Wees steeds bescheiden, zachtmoedig en geduldig, en verdraag elkaar uit liefde. Span u in om door de samenbindende kracht van de vrede de eenheid te bewaren die de Geest u geeft: één lichaam en één geest, zoals u één hoop hebt op grond van uw roeping, één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader van allen, die boven allen, door allen en in allen is' (Ef. 4:2-6). *Dit is kerkelijke eenheid, niet minder en niet méér.* Laten we ons hierop toeleggen én hier genoeg aan

dere geest toe dan de Geest uit God! Jezus noemt dat de ergste zonde met rampzalige gevolgen. Want als iemand zich verzet tegen de Geest, door wie kun je dan nog behouden worden?

De Geest leidt ons in de waarheid. Hij is volmaakt, wij zijn dat nog niet. Toch mogen we in zijn spoor verder, samen met alle heiligen. ■

REGISTER OP NADER BEKEKEN JAARGANG 27 - 2020

1

Redactioneel

Pieter Boonstra		jan	2
Pieter Boonstra		feb	46
Marja Zwikstra		mrt	86
Pieter Boonstra	In tijden van corona	apr	126
Marja Zwikstra	Wat corona letterlijk betekent	mei	166
Ida Slump	Coronaproof	jun	206
Marja Zwikstra		jul/aug	246
Redactie		sep	294
Pieter Boonstra		okt	334
Pieter Boonstra en Ida Slump		nov	374
Pieter Boonstra		dec	422

Schriftlicht

Henk Drost	God weet wel raad met je	jan	3
Bart van Egmond	De knappe David en de onaanzienlijke Christus	feb	47
Harm Boiten	In de leerschool van de Geest	mrt	87
Wim Schaaij	Gezalfd met de Geest	apr	127
Peter Drost	Rust en stilte	mei	167
Pieter Boonstra	De ultieme test	jun	207
Dirk Groeneveld	In de kerk schittert Gods wijsheid	jul/aug	247
Pieter van den Berg	Net als Paulus op je strepen staan?	sep	295
Dick Dreschler	Laten zij loven de naam van de HEER!	okt	335
Gert Kwakkel	Een blik in het hart	nov	375
Pieter Schelling	Moed houden!	dec	423

Actueel

Jan Wesseling	Een nieuwe orde en het krabbende anker	jan	6
Balten Pieter	Adieu 1967: schuldbelijdenis	feb	50
Hagens	Adieu 1967: ruimte & tolerantie	feb	54
Jan Wesseling	Een nieuwe kerk en het kompas van Gods Woord	mrt	90
Pieter Pel	Spiegel-reflex of spiegel-reflectie?	apr	130
Jan Wesseling	Een machteloos machtswoord	mei	170
Anne van der Sloot	Het coronavirus en de kerkdienst	jun	211
Henk Drost	Gods wet – vriend of vijand?	jul/aug	250
Balten Pieter	Gereformeerden in verandering	sep	298
Hagens			
Bart van Egmond	Een ander fundament	okt	338
Pieter Boonstra	Hoe nu verder?	nov	380
Jan Wesseling	Een kerkorde van ijzer en leem	dec	426

Verklaring

Bestuur Stichting Woord en Wereld	De synodebesluiten 'man, vrouw en ambt'	nov	378
-----------------------------------	---	-----	-----

Column

Gijs Zomer	Teugelloze lust	jan	11
Rufus Pos	Grievend	feb	57
Gijs Zomer	De begraafplaats is niet een stortplaats	mrt	95
Rufus Pos	Deo volente	apr	135
Gijs Zomer	Ik schreeuw het uit	mei	175
Rufus Pos	Coronaspiegel	jun	225
Gijs Zomer	Beeldenstorm	jul/aug	269
Rufus Pos	Publieke opinie	sep	307
Gijs Zomer	What our fathers did	okt	347
Rufus Pos	Groeiende wachtlijsten	nov	395
Gijs Zomer	De geur van het oude jaar	dec	439

Thema

Sipke Alserda	Weergave van een congres. Representatieve bundel over homoseksualiteit	jan	12
Erik van Alten	Een symfonie in Poetins hoofd	feb	58
Pieter Boonstra	Vrijheid van exegeese?	mrt	96
Alko Driest	Godsbeeld en liefde	apr	136
Henk Jochemsen	Een christelijke visie op ontwikkelingssamenwerking	jun	216
Henk Drost	Alleen spontaan is echt	jul/aug	254
Chris Kruse	Oer. Over schepping door middel van evolutie	sep	302
Henk Drost	Eredienst en emotie	okt	342
Rob van Houwelingen	Engelen als uitvaartverzorgers	nov	384
Houwelingen	Met Abraham in gesprek	nov	389
Anne van der Sloot	Oer zet je op het verkeerde been	dec	430

Woordwaarde

Egbert Brink	Dankzij een wijnboer snap ik mijn Wijnboer	jan	27
Hans de Wolf	Leeftijd geen bezwaar	feb	64
Gert Kwakkel	Je ziet, je ziet wat je niet zag	mrt	106
Rob van Houwelingen	Via verdrukkingen Gods koninkrijk binnengaan	apr	142
Egbert Brink	Het leven als een damp	mei	186
Hans de Wolf	Verdriet bij God?	jun	222
Gert Kwakkel	Het kostbaarste schepsel	jul/aug	266
Rob van Houwelingen	Vergezeld door goede daden naar de eeuwige rust	sep	308
Egbert Brink	Let op de ooievaar!	okt	350
Hans de Wolf	Geen eigenbelang in de rechtsgang	nov	392
Gert Kwakkel	Je hebt alles gegeven	dec	436

Getuigen.nu/Getuigen vandaag

Peter Drost	Keuzestress	jan	30
	God zoekt jou	feb	72
	Wat een vernedering!	mrt	110
	Mens zonder zonde. Hoe dan?	apr	146
	Waarom God én mens?	mei	184
	Gods volkomen liefde	jun	226
	De volkomen liefde van Jezus	jul/aug	270
	Een coronaproof omhelzing	sep	312
	Een groot geloof?	okt	348
	Kleren van genade	nov	396
	Opnieuw geboren	dec	440

Ingezonden/Reactie

Bas Luiten	Zijn liefde blijft bestaan	dec	442
Henk Drost	Gods geduld houdt eens op	dec	443

Nieuw cahier

Dick Dreschler	<i>Met de Heer begraven en weer opgestaan!</i> (Dick Dreschler)	mrt	109
Balten Pieter	<i>Hoe lezen we de Bijbel?</i> (Pieter Boonstra)	apr	141
Dick Dreschler	<i>In het concentratiekamp</i> (ds. J. van Raalte; ed. Harm Veldman)	jun	237
Marja Zwikstra-de Weger	<i>Woordwaarde</i> (Egbert Brink en Rob van Houwelingen)	sep	319
Adrie Flipse	<i>Na ons sterven</i> (Lucius de Graaff)	dec	444

Ethiek/Vrijmaking/Islam/Kerk/ Kerkgeschiedenis/ Verootmoediging/ Samenleving

Sipke Alserda	Ethiek in het licht van het (komende) koninkrijk. Prof. Ad de Bruijne over homoseksualiteit (1)	jan	17
Sipke Alserda	Ethiek en de manier van bijbelgebruik. Prof. Ad de Bruijne over homoseksualiteit (2)	jan	22
Ruth Seldenrijk	Waarom moeite met Ongepland?	mrt	101
Pieter Niemeijer	Anko Scholtens: de toon gezet voor 1944	apr	148
Lucius de Graaff	Het boekverbod: nodig of overbodig?	mei	181
Erik van Alten	Twee gereformeerde kerkverbanden in Zuid-Afrika. 70 jaar elkaar niet kunnen vinden... of toch wel?	jun	228
Pieter Boonstra	M/V en ambt: het commissierapport gewogen	jul/aug	258
Harm Veldman	De vrouw in het ambt – laat Bavinck ons uit de droom helpen	jul/aug	262
Huib Noordzij	Remonstranten en contra-remonstranten in Kampen	jul/aug	272
Ferdinand Bijzet	De koers van Schoep	jul/aug	277
Harm Veldman	Een Kroaat werd leerling van Luther – en hoe!	okt	353
Frans van Deursen	Bijbels licht over de coronacrisis	nov	410

Interview

Gert Kwakkel & Egbert Brink	Uniek in Frankrijk	feb	67
Erik van Alten	Een dubbele baan in twee werelddelen	mei	176
Jopie van der Linden	Rijkdom om uit te delen	sep	314
Ida Slump en Marja Zwikstra	Een bijzondere levensgang. In gesprek met ds. Kim Batteau	nov	398

Gelezen

Harm Boiten	<i>Onderweg</i> (Jochem Douma)	jan	32
Martin van Veelen	<i>De tien plagen</i> (Harm Jan Boiten)	jan	36
Harm Boiten	<i>De vliegende bij op zoek naar honing</i> (Frank van der Pol)	feb	74
Bart van Egmond	<i>De slag om het hart</i> (Herman Paul)	mrt	112
Chris Kruse	<i>Geloof in de toekomst</i> (Meint Smit)	apr	152
Kees de Groot	<i>Kerk om te vieren</i> (Hans Schaeffer)	mei	189
Perry Storm	<i>Huis van de Vrijmaking</i> (George Harinck)	mei	194
Pieter de Boer	<i>Nieuwe toelichting op de kerkorde van de PKN</i> (F.T. Bos e.a., red.)	mei	196
Pieter de Boer	<i>Eén kerk. Weg uit de verdeeldheid</i> (Bert Loonstra)	jun	232
Myriam Klinker-De Klerck	<i>Paulus</i> (Tom Wright)	jul/aug	280
Wim van Vlastuin	<i>Gereformeerde ethiek</i> (Dr. H. Bavinck)	sep	320
Henk Drost	<i>Lente in de kerk</i> (René van Loon)	okt	357

Anne van der Sloot	<i>Waar is God in de crisis?</i> (Reinier Sonneveld)	okt	361
Harm Boiten	<i>Huldrych Zwingli, reformator</i> (Harm Veldman)	nov	403
Hans de Wolf	<i>En God zag dat het goed was</i> (William den Boer e.a., red.)	nov	406
	<i>WOORD & wetenschap</i> (W.J. de Vries, M.J. de Vries, P. de Vries)	nov	409
Henk Drost	<i>Gaan voor God</i> (René van Loon)	dec	445
Pieter Boonstra	<i>Sola Scriptura</i> (Hans Burger e.a., red.)	dec	449

Uit andere bladen

Perry Storm	Toenadering tussen Rome en Reformatie over het avondmaal?	jan	37
	Lof op postmodern christendom	jan	40
	De ruimte van de fusie-kerkorde	feb	78
	De oprukkende leer van de alverzoening	feb	78
	Kerkorde versus Bijbel?	mrt	116
	De Nederlandse euthanasiepraktijk en de schuld van de protestanten	mrt	118
	De katholieke drie formulieren van eenheid	mrt	120
Gert Schutte	Familie en gezin	apr	158
Perry Storm	Crisistijd-genadetijd	mei	197
	Anders bijbellezen in de gereformeerde gezindte	mei	200
	Hopen en belijden	jun	238
	Bij christenen ondergedoken	jun	240
	Joden in WOII		
	Sacramenten op afstand in crisistijd	jul/aug	284
	Pijnlijk afscheid	jul/aug	288
	Een gehandicapt kind krijgen	sep	324
	Zuinig op de catechismuspreek	sep	327
	Vrijheid van onderwijs en opdringerige ideologieën	sep	329
Gert Schutte	Corona en complot?	okt	366
	Het kwaad een gezicht geven	okt	369
Perry Storm	Wanneer is een kerkverband gereformeerd?	nov	413
	Prediking en verzoening	nov	416
	Tastbare trouw	dec	451
	Schuldbelijdenis voor het tekortschieten van 'de' kerk in oorlogstijd	dec	454
	Vrede voor de stad	dec	456
	Trots op de carrière van je kind	dec	458

Gedicht

Gert Slings	Fall-out. Gerrit Achterberg	jan	44
	Het oordeel. Piet Los	feb	84
	Paasmorgen. Willem de Mérode	mrt	115
	Voorbodes. Ria Borkent	apr	157
	Genesis. Ida Gerhardt	mei	204
	Hemelsleutel. Lenze L. Bouwers	jun	244
	Mooie gesprekken 1 – Over de ziel. Rutger Kopland	jul/aug	292
	Heer, in mijn hart is de eeuw gelegd. Hilbrand Rozema	sep	332
	Werkloosheid. Ida Gerhardt	okt	372

Gert Slings	Wat ik mocht.: Vrouwkje Tuinman	nov	420		Bezwaren tegen schriftgebruik inzake preekbevoegdheid en ambt van predikant	jan	S17
	De zaligen. Len Borgdorff	dec	460				
				F. Pansier	Bezinning ambtenstructuur (A)	jan	S22
				P.L. Storm	Bezinning ambtenstructuur (B)	jan	S23
Speciale editie Besluiten M/V GS Goes				B. van Egmond en	Gelijkwaardigheid en verschil in verantwoordelijkheid M/V	jan	S28
Pieter Boonstra en	Woord vooraf	jan	S2	J.J. Schreuder			
Pieter Pel				L.W. de Graaff	Katholiciteit van de kerk; kerkelijke relatie	jan	S33
P.T. Pel	Korte inleiding namens acht SRV-kerken. Aard van revisie. Rol MViK	jan	S3	P.T. Pel	Directe inwerkingtreding.	jan	S35
D.A.C. Slump	Opdracht en taakuitvoering deputaten; miskenning eerdere besluitvorming	jan	S6	Bijlage	Aantasting kerkverband Besluitvorming MVEA van GS Meppel (Acta art. 18)	jan	S37
P. Boonstra	Bezwaren tegen de wijze van schriftgebruik (algemeen)	jan	S9				
H.J. Room	Bezwaren tegen schriftgebruik inzake het ambt van ouderling	jan	S12				

TREFWOORDENREGISTER

[de cijfers met S verwijzen naar de speciale editie over de synodebesluiten]

abortus	101-105	gelijkwaardigheid	S28	kerkverband	S35-36,228-231,338-341,413-415
Abraham	375-377,388-391,436-438	genade	73,250-253,254-257,397	kerkverlating	40-42
Aix-en-Provence	67-71	genderideologie	329-330	koninkrijk van God	142-145
alverzoening	81-82	Generale Synode Goes 2020	S2-39,130-134, 258-261,277-279,288-290,298-301, 338-341,378-379,380-382	kwaad	369-370
ambt(sdragers)	S2-39,S22-27,189-193	gerechtigheid	216-221,397	liefde (van God)	73,136-140,227,271, 375-377,442,443
antinomianisme	255-256	gereformeerd	170-174,298-301,342-346, 398-402,403-405	lofprijzing	335-337
apostelen (gezag)	258-261	gevoel	342-346	Oekraïne	176-180
armoede	216-221	gezin	158-162,324-326,458	<i>Oer. Het grote verhaal van nul tot nu</i>	302-306, 430-435
avondmaal	37-39,284-287	gezag	295-297	onderwijs	329-330
beeld/evenbeeld van God	266-268	goede daden	308-311	ooievaar	350-352
bekering	360,441	goedheid (van God)	186-188	Oost-Europese kerken	59-63
beloften (van God)	106-108,436-438	Hagar	106-108	ontwikkelingssamenwerking	216-221
belijdenis	87-89,90-94,120-122,298-299	hemel en hel	137-140	oordeel	3-5,394
Bijbel	87-89,97-100,116-117,141, 200-202,258-261,262-265,300, 338-341,380-382,449-450	hermeneutiek	17-21,22-27,200-202, 258-261,380-382	Open Brief	50-53,54-56,277-279
catechismus(preek)	327-328	Holocaust	240-242	ouderen	65-66
Christus	127-129,147,167-169,185, 250-252,271,313,349,397	homoseksualiteit	12-16,17-21,22-27,447-448	Paulus	280-283
complottheorieën	366-368,369-370	inkeer	197-199	politiek	59-63
coronacrisis	197-199,211-215,284-287, 361-365,366-368,410-42	islam	181-183	predikant	189-193
David	47-49,423-425	Joden	240-242,454-455	prediking	211-215,314-318,416-418
doop	109,284-287	jongeren	65-66,152-156,445-448,458	psalmen	335-337
engelen	4,384-387,388-391	katholiciteit	S33-34,120-122	rechtvaardigheid	392-394
ethiek	17-21,22-27,320-323	kerk	S33-34,50-53,54-56,59-63,90-94, 170-174,189-193,228-231,232-236, 238-239,357-360	Reformatie Studiecentrum	314-318
euthanasie	118-119	kerkdienst	211-215,284-287,342-346	rentmeesterschap	216-221
evolutieleer	302-306,406-409	kerkelijk leven	194-196	Rusland	59-63
exegese (vrijheid van)	97-100	kerkelijke eenheid	6-10,50-53,54-56,78-80, 90-94,232-236,238-239, 338-341	sacramenten	284-287
familie	158-162	kerkfusie GKv/NGK	6-10,50-53,54-56,78-80, 90-94,426-429	schepping	302-306,406-409
formulieren van eenheid	120-122	kerkgeschiedenis	32-35,50-53,54-56,148-151, 272-276,353-356,403-405	schriftgebruik	S9-21
Faculté Jean Calvin	67-71	kerkorde	6-10,50-53,54-56,78-80, 116-117,426-429	schuldbelijdenis	50-53,454-455
Frankrijk	67-71			secularisatie	112-114
geduld (van God)	443			sterven	308-311
Geest	127-129			Synode Dordrecht 1618-1619	272-276
gehandicapten	324-326			toorn (van God)	137-140,442,443
geloof	152-156,207-209,250-253,254-257, 298-301,313,343-346,349,406-409, 436-438,445-448			troost	384-387
				trouw	350-352,375-377,451-453
				uitverkiezing	30-31
				verantwoordelijkheid	216-221
				verdriet	222-224

verdrukking	142-145	vrucht dragen	27-29	Zuid-Afrika	176-180,228-231,314-318
vernedering	111,167-169	Vrijmaking	148-151		
verontrusting	170-174,380-383,416-418	vrijzinnigheid	40-42		
verootmoediging	410-412	wet	250-253,254-257		
verzoening	271,416-418	wijsheid (van God)	247-249		
vrouw en ambt	S2-39,97-100,130-134, 258-261,262-265,338-341, 378-379,380-382,400-402	zachtmoedig	167-169		
		zekerheid	207-209		
		zonde	3-5,147,266-268		

BEKNOPT TEKSTREGISTER

[de cijfers met S verwijzen naar de speciale editie over de synodebesluiten]

Genesis	9:6	266-268	Matteüs	11:28-30	169	Heid. Catechismus	zd. 3, vr./antw. 8	441
	18:17	375-377	Marcus	10:17-27	207-209		zd. 23, antw. 60	397
	21:19	106-108	Lucas	16:22	384-387	NBG	art. 16	31
	22:16	436-438	Johannes	16:31	389-391		art. 17	73
Exodus	30:29b	127-129	Handelingen	14:26	87-89		art. 18	111,147
Leviticus	19:32	65		15:2	27-29		art. 19	185
Rechters	4 en 5	S13-15	Romeinen	13:48	31		art. 20	227
1 Samuel	16:7	47-49		14:22	142-145		art. 21	271
1 Koningen	3	66		16:37	295-297		art. 22	313,349
Job	32	66		5:10	271		art. 23	397
Psalmen	11	423-425	1 Korintiërs	5:12,18-19	433		art. 24	441
	131:2	167-169	2 Korintiërs	11	S28-29		art. 28	50-52
	148	66,335-337	Galaten	2:15	127-129	Dordtse Leerregels	III/IV,11-12	441
Spreuken	20:29	65	Efeziërs	3:26-28	S28-31		V,14	253
	28:21	392-394		1:4-6	31			
Micha	6:4	S15-16		3:10-12	247-249			
Jesaja	2:6-22	411		5:22v	31			
	61:1-2	128	1 Timoteüs	2	98-99			
Jeremia	8:7	350-352	Titus	2	66			
	8:23	224	Jakobus	4:14	186-188			
	29:6	456-457	2 Petrus	2:5,6-8,9	3-5			
Jeremia	32:41	223	Openbaring	14:13	308-311			
	48:31	224						
Klaagliederen	2:6	411						
	3:33,39	412						
Zacharia	8:4-5	66						

PERSONENREGISTER

Batteau, Kim	398-402	Keller, Tim	251	Scholtens, Anko	148-151
Bavinck, Herman	262-265,320-323	Kwakkel, Gert	67-71	Tempelman, Gerko	40-42
Brakel, Wilhelmus à	255-256	Linden, Carel ter	100	Ulreich, Carry	241-242
Brink, Egbert	67-71	Linden, Jopie van der	314-318	Zwingli, Huldrych	403-406
Boer, Erik A. de	272-276	Loon, René van	344-345		
Bruijne, Ad de	17-21,22-27,170-174	Loonstra, Bert	238-239		
Dekker, Gerard	298-301	Luther, Maarten	353-356		
Douma, Jochem	32-35	Oldenhuis, Fokko	78-80		
Edwards, Jonathan	345-346	Oomius, Simon	74-77		
Flacius, Matthias	353-356	Paul, M.J.	200-202		
Harmannij, K.	51,56	Poetin, Vladimir	58-63		
Johnson, Abby	101-105	Schoep, B.J.F.	51-53,54-56,277-279		

Geestelijke eenheid

Ik dank mijn broeder Bas Luiten voor zijn reactie op mijn artikel in *Nader Bekeken* van oktober 2020. In drie punten reageer ik op zijn kritiek.

1. Eerst doe ik een poging om het standpunt van ds. Luiten, van waaruit hij op mij reageert, weer te geven. Luiten gaat ervan uit dat de Schrift volmaakt en helder is, maar dat ons

dit niet waar is. Dan pas snijdt zijn kritiek hout dat tegenstanders hun eigen mening ten koste van de kerkelijke eenheid verabsoluteren.

Ten tweede: het punt van mijn artikel was niet dat *mijn* opvatting over de vrouw in het ambt volgens Gods Woord is en die van de synode niet (*Nader Bekeken*, okt. 2020, p. 340). Mijn punt was: als wij belijden dat

de apostelen en de profeten als het fundament van de kerk (Ef. 2:20; Heb. 6:1). Christus en zijn Woord moeten we dus heel dicht bij elkaar houden. Bouwen op het fundament Christus betekent dat wij zijn Woord bewaren (Joh. 14:15; Luc. 6:48). Mijn stelling is dan inderdaad dat in de synodebesluiten niet op het fundament Christus gebouwd wordt. Als we immers belijden dat Christus niet 'ja' en 'nee' tegelijk zegt, kunnen wij ook niet berusten in 'ja' en 'nee' zeggen.

Mijn punt was: dan is het niet meer de Bijbel die de doorslag geeft

inzicht in de Schrift op het punt van m/v en ambt tekortschiet. We komen in ons lezen van de Schrift tot verschillende conclusies. Als nu iemand zegt dat zijn interpretatie overeenkomt met Gods Woord en die van de ander niet, verabsoluteert hij zijn eigen mening en veroorzaakt verdeeldheid. We bewaren de eenheid van de kerk juist door elkaars opvattingen te zien als gebrekkige pogingen om de Schrift te verstaan, elkaar ondertussen in Christus te aanvaarden, en te wachten tot Hij ons de volle waarheid zal openbaren.

Ik heb de volgende bezwaren tegen zijn stelling. Allereerst: Luiten redeneert en oordeelt vanuit een stelling die hij niet bewijst, namelijk dat er aan beide kanten sprake is van gebrekkig inzicht in Gods Woord. In *Nader Bekeken* is keer op keer met argumenten betoogd dat achter pleidooien voor de vrouw in het ambt steeds een verkeerde omgang met de Bijbel schuilgaat. Het is aan Luiten om aan te tonen dat

God eenduidig spreekt in zijn Woord, en we komen tot conclusies die elkaar uitsluiten, dan mogen we daarin niet berusten. Dan verplicht de Schrift ons de vraag te stellen of beide conclusies wel op een legitieme manier uit de Schrift zijn afgeleid. Als een synode dat niet doet, en toch durft te beweren dat beide posities legitieme pogingen zijn om de Schrift recht te doen, dan is het niet meer de Bijbel die de doorslag geeft, maar het subjectieve oordeel van een synode, losgemaakt van het gezag van de Schrift.

2. Luiten vindt het ook een fundamentele misser in mijn betoog dat ik het fundament van de kerk gelijkstel met Gods Woord, terwijl Jezus Christus het fundament is (1 Kor. 3:11). Hierop is mijn antwoord dat het Nieuwe Testament niet alleen spreekt over Christus, maar ook over (de leer van)

3. Ten slotte: Luiten waarschuwt mij ervoor oprechte belijders van Jezus Christus geen andere geest toe te schrijven dan de Geest uit God. Ik vraag mij af waar ik dit in mijn artikel dreig te doen. Wel mogen we in de kerk elkaars *werk* toetsen aan het Woord van God (1 Joh. 4:1; art. 7 NGB). Dat heb ik geprobeerd te doen, en ik kwam tot de conclusie dat de genomen besluiten zich niet verdragen met wat wij over de aard van Gods Woord belijden. Ik nodig mijn broeder Luiten uit te laten zien wat er niet klopt in wat ik betoogd heb. ■

BEELD
PHOTOGUNS/
DREAMSTIME

Jongeren

Genade

Schepping

Zondeval

Belijden

Mensbeeld

Belijdenis

Geloven

Bijbel

Guido de Brès

Engelen

God

Liefde

Mens

NGE

Goede werken

Waarom koop je met Moederdag een bloemetje voor je moeder? Is dat omdat je van haar houdt of omdat je bang bent dat je dat anders de rest van het jaar te horen krijgt? Ik hoop dat het is omdat je van haar houdt.

Waarom doe je goede werken? Is dat omdat je van de Here God houdt of is dat omdat je bang bent veroordeeld te worden, of is het misschien omdat het jezelf zo'n goed gevoel geeft? Als je opnieuw geboren bent en een waar geloof in Jezus Christus hebt, dan ga je ook goede werken doen. Niet omdat het moet, niet omdat het zo fijn voelt

Maar verdien je er ook wat mee? Is de kans groter dat je later in de hemel komt, als je meer goede werken doet? Nee, je redding is helemaal uit genade en dus helemaal gebaseerd op wat Jezus Christus heeft gedaan.

Wij doen dus goede werken, maar niet om daarmee iets te verdienen. Trouwens, wat zouden wij kunnen verdienen? Wij zijn veeleer aan God dank verschuldigd voor de goede werken die wij doen, en Hij niet aan ons.

Dus niet: God moet me nu wel dankbaar zijn, dat ik € 10 (of € 100 of

Goede werken omdat je zoveel van God houdt

(hoewel dat natuurlijk wel mooi is meegenomen), maar omdat je zoveel van God houdt.

Guido de Brès zegt in artikel 24 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis: *Het is dan ook onmogelijk dat dit heilig geloof in de mens niets zou uitwerken. (...) Als deze werken voortkomen uit de goede wortel van het geloof, zijn ze goed en voor God aangenaam, omdat zij alle door zijn genade geheiligd zijn.*

€ 1000) aan het goede doel geef. Maar: wat ben ik blij, dat God me het verlaten en de middelen heeft gegeven om iets aan een goed doel te geven.

Je kunt je redding niet op je goede werken baseren. Vooral omdat onze goede werken nooit vanuit zichzelf 100% goed zijn. Een verkeerde gedachte of motivatie erbij maakt een goed werk al geen goed werk meer, maar zonde. Als je toch op je goede

OM OVER DOOR TE SPREKEN:

1. Waarom doe jij goede werken?
2. Mijn ouders zeiden vroeger vaak: 'Je moet niet naar de kerk, je mag.' Wat vind jij van die uitspraak?

werken wilt vertrouwen, is het gevolg dat je juist heel onzeker wordt.

Guido de Brès zegt dat zo:

Op deze wijze zouden wij altijd in twijfel leven, heen en weer geslingerd, zonder enige zekerheid, en ons arme geweten zou altijd gekweld worden, indien het niet steunde op de verdienste van het lijden en sterven van onze Heiland. ■

Zorgvuldig luisteren naar de Schrift

In gesprek met prof. dr. Herman Selderhuis

Herman Selderhuis bekleedt diverse functies in kerkelijk Nederland en daarbuiten. Hij schreef bovendien een groot aantal boeken, zowel wetenschappelijke als populaire. Wie kent niet zijn *Morgen doe ik het beter. Gids voor gewone christenen* (2002)? Maar voor alles is hij hoogleraar (kerkgeschiedenis en kerkrecht) en rector in Apeldoorn, aan de Theologische Universiteit van de Christelijke Gereformeerde Kerken. Wie is hij en hoe kijkt hij aan tegen de ontwikkelingen in onze kerkverbanden? We vroegen het hem.

Wilt u om te beginnen iets vertellen over uw jeugd, (godsdienstige) opvoeding, studententijd?

‘Ik heb een prachtige jeugd gehad en dat komt doordat ik van de HERE geweldige ouders gekregen heb. Mijn moeder ging ons voor in geloof en mijn vader was – en is, hij is inmiddels 90 – een voorbeeld van hard werken en zorgzaam leven. Mijn moeder las ons voor uit de kinderbijbel en verder heb ik wat bijbelkennis betreft veel meegekregen op de christelijke lagere school, met name van het hoofd van die school, meneer Wiltink. Hij had in Indonesië in de zending gewerkt en kon ontzettend goed vertellen, hij besteedde dagelijks veel tijd aan bijbelse geschiedenis. Op de middelbare school heb ik het ook prachtig gehad. Veel geleerd en ontzettend veel lol gehad. In die tijd heb ik belijdenis gedaan en ben ik gedoopt. De HERE heeft me daar gaandeweg toe geleid en zo kreeg ik het verlangen lid van een kerk te zijn. Even heb ik overwogen vrijgemaakt te worden, maar ik vreesde daar niet goed genoeg voor te zijn. En ik kon het tegenover m’n christelijk-gereformeerde moeder ook niet maken. Ik werd dus CGK. Daarna theologie in Apeldoorn. Ik wilde meer van de Bijbel weten en een studie theologie leek mij de meest effectieve weg. Ook daar greep God in en gaf me het besef dat ik predikant moest worden. In Apeldoorn heb ik veel mogen leren. De studie was pittig. De wijze waarop met name de hoogleraren wetenschap en vroomheid, hun academische kennis en hun praktijkervaring in pastoraat en prediking aan ons als studenten wisten door te geven, heeft me tot op de dag van vandaag gevormd en geholpen.’

Wat ziet u als uw roeping als predikant en professor?

‘Mijn eerste roeping was die als predikant en daarbij ging het allereerst om het verkondigen van Gods boodschap van genade voor zondige mensen, om catechisatie en om pastoraat. In mijn eerste gemeente – Hengelo – hoorde bij die roeping soms ook die tot kosten. De gemeente was niet zo groot en dus zette ik bij rouw- en trouwdiensten zelf weleens de boel klaar. In de heel grote gemeente CGK Zwolle was dat heel anders, maar ook daar kon ik – met alle lek en gebrek – volop preken, catechiseren en herder zijn. Als hoogleraar mag ik nog steeds preken en ga ik net als mijn Apeldoornse collega’s elke zondag in de kerken voor. Ik doe dat graag, ook omdat de band tussen de TUA en de kerken wederzijds van levensbelang is. De roeping tot catechese is op een bepaalde wijze gebleven in de vorm van onderwijs. Pastoraat is er in heel beperkte zin in de omgang met studenten. Professor zijn betekent echter vooral ook onderzoek doen en een bijdrage leveren aan de wetenschap. Ook dat zie ik als roeping, en een hoge roeping, want in de theologie gaat het zoals de naam al zegt over God zelf.’

Waarvoor voelt u zich daarin aangevochten of wat vindt u moeilijk?

‘Preken vind ik nog steeds moeilijk en daarom slaap ik elke zaterdag op zondag slecht. Dan heb ik van die dromen dat ik de preek vergeten ben, bij het verkeerde gebouw sta of vergeten ben m’n zwarte preekpak aan te doen of zelfs

‘Mijn zorg betreft de afname van kennis’

in korte broek in de consistorie sta. Dat komt doordat de preek zo wezenlijk is. Ik zie de preek als het spreken van de HERE tot zijn volk en als middel waardoor mensen behouden worden en waarin dus ook het oordeel klinkt. Als hoogleraar moet ik kritiek geven op de preekvoorstellen van studenten, maar ik vraag me wel af of mijn eigen preken de toets der kritiek kunnen doorstaan. Als hoogleraar sta ik steeds voor de uitdaging studenten kennis bij te brengen en te leren denken, en tegelijk in de wetenschap te laten zien dat de TUA de naam *universiteit* moet waarmaken. Niet om erbij te horen, maar omdat theologie als wetenschap kerk en samenleving kan en moet dienen.’

Wat zijn volgens u momenteel de grote vragen en uitdagingen voor gereformeerde kerken en/of christenen?

‘Mijn zorg betreft de afname van kennis. Dat betreft het minder worden van kennis van de Bijbel en van de belijdenis, maar ook van de geschiedenis van de kerk en van wat de kerk is en hoe zij moet functioneren. Toch hebben we vele mogelijkheden om daar iets aan te doen zoals de catechismuspreek, de catechisaties, de clubs en verenigingen, christelijke, gereformeerde en reformatorische scholen, en natuurlijk de gezinnen. En dan is er een veelheid van literatuur die ook vaak digitaal toegankelijk is. Maar mijn vrees is dat we die middelen te veel laten liggen. Als er geen goede catechisatie is, worden de preken al snel te moeilijk. En als er geen gestage catechismus-prediking is, dreigt Gods volk verloren te gaan door gebrek aan kennis. Nu kan ik gaan klagen dat van deze middelen zo weinig gebruikgemaakt wordt, maar ik wil teruggaan naar waar deze middelen voor bedoeld zijn. Wie de HERE heeft leren kennen, wil steeds meer van Hem weten. En wie de HERE nog beter wil kennen, zal van die middelen graag gebruik maken. En wie wil dat anderen ook de HERE gaan kennen, zal zich inzetten voor catechese, leerdiensten, onderwijs op school, in de kerk en in het gezin. Wat de situatie van de kerk in deze wereld betreft, zie ik dat

de Nederlandse kerken steeds minder een rol van betekenis spelen. En ook dat geeft zorg. De coronacrisis heeft ons dat wel duidelijk gemaakt. De kerk moest zich inspannen om bij de overheid in beeld te komen en tegelijk werd de kerk zwaar onder vuur genomen zodra er heel incidenteel gemeenten waren die de rand van de regels opzochten. Zorg heb ik ook over onze jonge mensen. Dat heeft met dat kennisaspect te maken, maar meer nog met de vraag of wij als ouders en ouderen wel voldoende zien wat er om hen heen en in hen gebeurt. Aandacht voor de jeugd is niet doen wat zij willen of de kerkdienst vlotter maken, maar betekent aandacht voor hun wereld om ze in die wereld met het Woord te bereiken. Dat is zeker ook een kwestie van de liturgie, maar met een lied of een muziekbond alleen ga je dat echt niet redden. Wel met de worsteling van zorgvuldig luisteren naar de Schrift – hetgeen ik altijd als de kracht van de GKv heb ervaren – en dat vanuit de oprechte zorg om het eeuwig welzijn van jonge mensen.’

Hoe kijkt u – ‘van buitenaf’ – aan tegen de ontwikkelingen in de GKv?

‘Iets te zeggen over ‘dé ontwikkelingen in de GKv’ veronderstelt dat dit heel de GKv betreft. En volgens mij zijn er vele gemeenten en gemeenteleden die zich over bepaalde ontwikkelingen net als ik ernstige zorgen maken, maar ook niet goed weten wat ze ermee moeten. De kracht van de GKv was niet alleen grote schriftkennis en confessionele betrouwbaarheid, maar ook dat vrijgemaakten konden aanpakken. Met niks begonnen in 1944, hebben ze heel snel een gezond en stevig kerkelijk leven opgebouwd en ook het oude ideaal van Kuyper op andere gebieden georganiseerd. Een stevige theologische universiteit met een schitterende bibliotheek werd in hoog tempo vanuit het niets neergezet. Aanpakken, of in Schilders lijn: alles of niets. En dus werd het: alles. De zaak moest opgebouwd worden, moest door-gereformeerd worden en iedereen moest daarin mee. Dat ‘moeten’ is een werkwoord dat ik in de GKv-wereld veel tegenkwam en tegenkom, en dat is ook nu het sleutelwoord achter de veranderingen. Als de GKv het licht ziet, moet iedereen dat zien. Ik zie dat bijvoorbeeld in de onvoorstelbare vaart waarmee ‘de vrouw in het ambt’- discussie compleet van koers

‘Aanpakken, of in Schilders lijn: alles of niets.

En dus werd het: alles’

veranderde en doorgezet is. De daadkracht van de GKv is volgens mij dan ook haar valkuil. Helaas heeft het mijns inziens ongereformeerde ‘wij zijn de ware kerk’-idee daar veel aan bijgedragen. De psychische en sociale schade die daarmee is aangericht bij vrijgemaakte kerkleden en hun kinderen, maar veel meer nog bij niet-vrijgemaakten, is enorm. Ik ken het van zeer nabij. De GKv kwam op mij over als een indrukwekkend kasteel, bestand tegen vele gevaren maar strak gesloten vanuit het beeld dat er buiten alleen maar vijanden waren. Binnen was het veilig maar benauwd en dus op den duur niet uit te houden. En toen de ophaalbrug één keer werd neergelaten, was er ook geen houden aan. De neergelaten brug betekende niet dat anderen naar binnen konden om van het vele goede te genieten, maar dat wie binnen was zich haastte naar buiten te komen. Het leek alsof kasteel en inboedel compleet werden prijsgegeven. Alles *moest* anders en iedereen *moet* daarin mee. Ik begrijp dat eigenlijk wel. Als je ervaringen met wat jou als ‘gereformeerd’ is gepresenteerd niet zo geweldig zijn, is het niet eenvoudig opnieuw waardering te krijgen voor wat je elders als gereformeerd wordt aangeboden. Het gevaar bestaat enerzijds dat je uit reactie een nieuw kasteeltje gaat bouwen – inclusief gracht en ophaalbrug – of juist daartegenover dat je kastelen, muren en ophaalbruggen overbodig vindt vanuit de gedachte dat er geen vijanden meer zijn en kastelen uit de tijd zijn.’

Ziet u overeenkomsten tussen de GKv en uw eigen kerkverband?

‘Ja, die zie ik zeker, en niet alleen in de Christelijke Gereformeerde Kerken maar ook bij andere gereformeerde kerken. Daarom is het volgens mij ook niet goed de pijlen op één kerkverband te richten. Als we al pijlen gaan richten, kunnen we dat het beste op onszelf doen. Dan bedoel ik niet ons als groep of kerk, maar dan bedoel ik u en mij persoonlijk. De kerken hebben een probleem omdat ik een probleem heb, en allereerst omdat ik als zondaar een probleem ben. Mijn probleem is verder dat ik zelf – en als ik ‘ik zeg, bedoel ik ook mijzelf – misschien wel veranderd ben in mijn omgang met de HERE, en in mijn staan in en dienen

van de kerk. Onderschat ik niet de sluwheid van de satan? Leef ik te weinig in de verwachting van de wederkomst? Ik spreek voor mezelf, maar wellicht zijn er lezers die het mij nazeggen. Bij de GKv is niet meer aan de hand dan bij de CGK, alleen valt het bij de GKv meer op of lopen ze er daar meer mee te koop. Of moet ik zeggen: “anderen weten het nog iets beter te verbergen”? Verschil is wel dat de GKv

‘Onderschat ik niet de sluwheid van de satan? Leef ik te weinig in de verwachting van de wederkomst?’

om zo te zeggen vanuit een andere kant die problemen binnenkomt, namelijk vanuit de worsteling met de eigen traditie en vanuit de onzalige doorwerking van Kuypers theologie die officieel verworpen werd maar volgens mij springlevend bleef. Die doorwerking zette vooral aan tot geloofs-

actie en minder tot geloofsbeleving, en dat levert een andere spiritualiteit op dan in meer bevindelijke kerken. Dat leidt er dan ook toe dat problemen meteen weer met oplossingen, organisatie en modellen benaderd worden, in plaats van dat eerst ruim de tijd genomen wordt met die problemen tot inkeer en tot God te komen. Tegelijk moet ik ook zeggen dat dit laatste dan door niet-vrijgemaakten weer zo uitbundig gedaan wordt dat er nauwelijks iets ondernomen wordt.’

Welke boeken zou u lezers van ons blad aanraden als ‘must-reads’?

‘Ach, must-reads. Weer dat ‘moeten’ dus... Ik kan alleen zeggen waar ik zelf veel van geleerd en genoten heb. Als predikant heb ik Schilders drie delen *Christus in Zijn lijden* zin voor zin gelezen, genoten en ingedronken, en vervolgens geplunderd voor heel wat lijdenspreken. Diepe inzichten in de Schrift, heerlijk Nederlands en vol ernst en vroomheid. Verder kan ik zeer aanbevelen A Brakels *Redelijke Godsdienst*, dat onlangs in een hertaling is verschenen. Deze gereformeerde klassieker brengt ons dicht bij de Schrift en op zo’n manier dat je als lezer steeds ook persoonlijk gesticht wordt. Ja, en verder Luther, nog eens Luther en af een toe een beetje Calvijn om weer wat orde in je geloofsgedachten te krijgen. Ik ben ervan overtuigd dat we, wanneer we als gereformeerden samen Luther en Calvijn gaan lezen, dichter bij de HERE en dan ook dichter bij elkaar zullen komen.’ ■

ORGAANDONOR WORDEN?

Anjo van de Mortel werkte ruim dertig jaar als operatieassistent. Zij was ook betrokken bij de uitname van organen voor transplantatie. Haar man Boris werkte in hetzelfde ziekenhuis als pastor. Hij was nauw betrokken bij de gesprekken met familieleden die een beslissing moesten nemen over de donatie van organen van een geliefde die hersendood was verklaard.

Haar verhaal is aangrijpend. Haar man werd getroffen door een hersenbloeding. Zijn toestand ging snel achteruit. Zijn situatie was hopeloos, zo verklaarde de neuroloog. Na veel wikken en wegen gaf Anjo toestemming tot orgaandonatie toen die vraag haar was gesteld. Daarna begon de procedure om daadwerkelijk vast te stellen dat haar man hersendood was.

Hij werd, zo zei ze, aan afschuwelijke onderzoeken onderworpen. Ze wist eigenlijk niet waar ze ja op had gezegd. Toen duurde het nog negen uur voordat haar man naar de operatiekamer werd gebracht. Hij ging daarnaartoe terwijl zijn lichaam nog warm was, zijn bloed nog door zijn aderen stroomde en hij nog ademde, ook al was dat met behulp van een beademingsapparaat. In de operatiekamer werden zijn organen uitgenomen. Heel dit gebeuren betekende veel voor haar rouwproces. Ze had er vreselijk spijt van dat zij toestemming had gegeven: 'Het zijn ervaringen die ik niemand toewens.' Anjo stelde dat duidelijker moet worden gecommuniceerd wat orgaandonatie voor de donor en zijn familie betekent. Voor haar was het gebeuren rondom haar man heel overrompend.

Registratie

Dit verhaal is opgenomen in een publicatie van de Stichting Gereformeerd Maandblad. Het leeuwendeel van deze publicatie bestaat uit een bijdrage van mr. E.P. van Dijk. Ds. J.R. Visser schreef een ethische beoordeling. Naast deze beide bijdragen bevat het boekje de letterlijke weergave van de bijdragen van twee personen aan een deskundigenbijeenkomst van een commissie van de Eerste Kamer in verband met het al of niet invoeren van een wettelijke regeling voor actieve donorregistratie (2017). Een van die personen was Anjo van de Mortel.

Sinds 1 juli 2020 geldt deze nieuwe regeling, het systeem van actieve donorregistratie (ADR). De overheid gaat alle burgers van achttien jaar en ouder per brief benaderen, die tot dusver nog geen keuze hebben gemaakt over het beschikbaar stellen van organen na hun dood. Ze gaat ervan uit dat degene die niet reageert, geen bezwaar heeft tegen

postmortale orgaandonatie. De overheid hoopt niet alleen dat door deze wet meer donororganen beschikbaar komen, maar wil ook via deze registratie artsen meer duidelijkheid verschaffen. Zij weten in een kritieke situatie meteen wat de wens van de patiënt is. Ook voor de familie is er zo duidelijkheid over deze wens. Terecht maakt het boekje kritische opmerkingen over het ADR-systeem. Het systeem oefent een 'sterke morele druk' op

mensen uit om een keuze te maken. Heel vreemd dat de overheid zich na ons sterven iets van ons toe-eigent, tenzij wij bij leven duidelijk hebben aangegeven dat we dat niet willen. De vraag om deze keuze alleen al is een aantasting van onze persoonlijke vrijheid. Hoezo moeten we antwoord geven? Maar goed. Het nieuwe systeem is nu van kracht.

Twee situaties

Er zijn twee situaties waarin donatie na het sterven mogelijk is. Deze situaties hebben betrekking op de wijze waarop de dood is vastgesteld. In het ene geval hebben de artsen

geconstateerd dat de patiënt is overleden, doordat het hart (en daarmee de bloedcirculatie) onomkeerbaar is gestopt. In het andere geval hebben de artsen vastgesteld dat de patiënt hersendood is.

In Nederland vindt tegenwoordig vaker een uitname van organen plaats na het stoppen van de bloedcirculatie dan na de diagnose hersendood. In de jaren vijftig van de vorige eeuw was dit zelfs de enig beschikbare vorm van donatie na het sterven. Als het hart was gestopt met kloppen en de dood was vastgesteld, konden bijvoorbeeld de nieren worden uitgenomen. Het nadeel bij een dergelijke uitname was dat deze organen niet meer vers waren. Deze vorm van transplantatie verdween uit het zicht na de jaren zestig van de vorige eeuw, toen een nieuwe manier werd geïntroduceerd om de dood vast te stellen. Afsproken werd dat een patiënt ook dood kan worden verklaard als zijn hersenen geen activiteit meer vertonen: ook al gaat de bloedcirculatie door (doordat de patiënt aan de kunstmatige beademing ligt), toch is hij dood. Het voordeel van deze nieuwe neurologische doodsdefinitie was dat artsen verse organen uit het lichaam konden nemen. Nadat steeds meer landen deze definitie aanvaardden, nam de orgaantransplantatie na hersendood een geweldige vlucht.

Ongeveer dertig jaar geleden kwam orgaantransplantatie na stilstand van de bloedcirculatie opnieuw in de belangstelling. Dat had verschillende oorzaken. De vraag naar orgaandonatie was door het succes van donatie na hersendood enorm toegenomen. Maar inmiddels overleden steeds minder mensen na een diagnose hersendood – door een betere preventie van een beroerte door behandeling van hoge

Het systeem oefent een 'sterke morele druk' op mensen uit om een keuze te maken

bloeddruk en vaatziekten, en ook door een effectievere behandeling van neurologische aandoeningen. Bovendien zijn er situaties waarin de artsen de diagnose hersendood niet kunnen vaststellen. Ook kan het voorkomen dat een verdere medische behandeling van de patiënt zinloos is, of dat er geen uitzicht is op verbetering. En soms is er de sterke wens gebruik te maken van de organen van de patiënt. De roep vanuit de samenleving om organen is groot.

Daarom zochten medici naar uitbreiding van de mogelijkheden voor post-mortale orgaantransplantatie. Nieuwe technieken en inzichten boden meer mogelijkheden om ook na een hartstilstand organen vers te houden voor transplantatie en zo aan die roep gehoor te geven. Zodoende vinden er nu meer donaties na hartdood plaats dan na hersendood.

Procedure

Als artsen de dood hebben geconstateerd bij een patiënt die organen zou kunnen leveren, stellen zij de procedure van orgaan- of weefseltransplantatie in werking. De regel is dat de potentiële donor daadwerkelijk gestorven moet zijn als er vitale organen uit zijn lichaam worden genomen (*dead donor rule*). Artsen stellen het moment van overlijden vast aan de hand van de richtlijnen die daarvoor zijn opgesteld. Overlijdt iemand door een ernstige beschadiging van de hersenen, dan moeten zij het hersendoodprotocol volgen. Bij een hartstilstand geldt het modelprotocol orgaan- en weefseldonatie.

Artsen zullen geen transplantatie uitvoeren zonder toestemming van

de nabestaanden. Als de dood is vastgesteld bij een potentiële donor, vindt er dan ook een gesprek met hen plaats. Zij krijgen in dat gesprek informatie over de transplantatieprocedure. Als hun geliefde zich als donor heeft laten registreren, zullen nabestaanden deze keuze doorgaans

Als hun geliefde zich als donor heeft laten registreren, zullen nabestaanden deze keuze doorgaans respecteren

respecteren. Toch kunnen zij nog bezwaren inbrengen. Een speciaal daarvoor aangestelde functionaris zal dan proberen hun bezwaren weg te nemen of daaraan tegemoet te komen. Als hun bezwaren niet kunnen worden weggenomen en de procedure van transplantatie zou kunnen leiden tot psychische schade bij een van de nabestaanden, kan de functionaris besluiten de donatie geen doorgang te laten vinden. Ook jongeren onder de achttien kunnen zich als donor laten registreren. Dan is er een gesprek met de ouders om eventuele bezwaren weg te nemen. Als het een jongere van onder de zestien jaar betreft, telt het bezwaar van ouders nog sterker.

Keuzemogelijkheden

Het nieuwe donorregistratiesysteem heeft maar beperkte keuzemogelijkheden. Je kunt bijvoorbeeld niet aangeven dat je alleen maar wilt dat er weefsels worden uitgenomen of huid, als je dood is vastgesteld na het definitief stoppen van de ademhaling en de bloedsomloop, dus als je dood bent verklaard in de traditionele zin van het woord. (Bij weefsel kan worden gedacht aan oogweefsel, hartkleppen, bot, kraakbeen peesweefsel, lichaamsslagader, darmen en dijbeenslagader.) Mr. Van Dijk wijst erop dat je een eigen verklaring kunt opstellen waarin precies staat wat je wilt. Daarin zou je kunnen opnemen dat je toestemming alleen geldt als je in traditionele zin dood bent verklaard. Je moet dan wel deze verklaring eigenhandig dag- en ondertekenen. De verklaring moet direct bij het overlijden voorhanden zijn.

Hartdood

Ds. Visser adviseert geen toestemming te geven voor orgaandonatie na hartdood. Zijn bezwaar is dat de familie dan niet bij het overlijden kan zijn. Terecht wijst Visser op de sociale dimensie van het stervensproces: het is een gebeuren dat degenen die om hun geliefde heen staan, direct aangaat.

Zelf zou ik wel naar het advies van ds. Visser willen luisteren. Ook om een andere reden, namelijk de procedure die wordt gevolgd bij het vers houden van de organen die moeten worden uitgenomen. Over die procedure heb ik meer geschreven in het christelijk-gereformeerde blad *De Wekker* (jrg. 129, 2020, nrs. 19-22). Daaruit noem ik nu alleen dat bij het vers houden van die organen methoden kunnen worden gebruikt die vragen oproepen. Er kan bijvoorbeeld een kunstmatige long buiten het lichaam van de patiënt worden gebruikt. Het bloed van de patiënt gaat dan door deze machine, wordt daar voorzien van zuurstof en gaat zo weer terug in het lichaam. Maar het bloed stroomt dan niet door het gehele lichaam. Het gaat niet naar het hart en niet naar de hersenen, om de bloedstroom te concentreren op de organen die uitgenomen moeten worden. En als er bloed naar de hersenen gaat, direct nadat de dood is vastgesteld, is dan gegarandeerd dat er geen bewustzijn meer mogelijk is? Daarom wordt de doorstroming ook naar de hersenen zo goed mogelijk afgesloten door bijvoorbeeld ballonnetjes in de desbetreffende slagaders te plaatsen.

stellen sommigen dat je wel organen uit een stervend lichaam kunt nemen als daarvoor toestemming is gegeven. Dat zou dan moeten gebeuren vanuit een nuttigheidsdenken: de desbetreffende organen zijn van meer nut voor iemand die op een nieuw orgaan wacht dan voor de stervende. Zie daarvoor ook mijn artikel 'Hersendood en de Nederlandse wet op orgaandonatie', in *Radix. Tijdschrift over geloof, wetenschap en samenleving* (jrg. 46, 2020, nr. 2).

Ten slotte

Het boekje *Orgaandonatie* had wat mij betreft wel wat kritischer mogen zijn ten aanzien van de praktijk van orgaandonatie in een cultuur waarin 'maakbaarheid' en 'nuttigheidsdenken' hoog in het vaandel staan. Terecht stelt het boekje dat je onder bepaalde condities toestemming kunt geven voor donatie, vanuit liefde voor diegenen die wachten op een orgaan dat de kwaliteit van leven kan verbeteren of zelfs het leven kan redden. Maar je moet je bewust zijn waarvoor je toestemming geeft. Ook mag niet worden vergeten dat sterven een gebeuren is waar geliefden nauw bij betrokken zijn. In de bezinning op dit onderwerp biedt dit boekje een zinvolle bijdrage. ■

Dr. D.J. Steensma is docent ethiek aan de Theologische Universiteit Apeldoorn en predikant van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Feanwâlden.

Hersendood

Ds. Visser ziet minder bezwaren in orgaandonatie na de diagnose hersendood. Hij stelt dat de familie dan tot het overlijden bij de geliefde kan zijn en zelf kan zien dat hij gestorven is. Maar dat laatste is de vraag. Er zijn geen tekenen van dood in traditionele zin. De geliefde wordt naar de operatiekamer gebracht (zie het verhaal van Anjo) terwijl zijn lichaam nog warm is. Na de diagnose hersendood is volgens de Nederlandse wet de patiënt een stoffelijk overschot. Maar hoe kunnen verse organen uit een dode worden gehaald? Zouden we een warm lichaam gaan begraven? Is hersendood daadwerkelijk gelijk aan dood? Internationaal is daarover nogal wat discussie. Er zijn filosofen en medici die stellen dat het lichaam na de diagnose hersendood niet dood is, in elk geval niet in biologische zin. Tegelijkertijd

N.a.v.:
Elisabeth P. van Dijk en Rob Visser, *Orgaandonatie*, Stichting Gereformeerd Maandblad, Weerklankfonds, Neem & lees, ISBN 9789082818062, 63 pag., prijs € 8,75 (excl. verzendkosten)

Kerkgebouw Gkv Groningen-Zuid/Helpman

Bericht uit Groningen

In maart 2019 heeft de kerkenraad van de GKV Groningen-Zuid/Helpman in een (officiële) brief aan de Tehuisgemeente (NGK) Groningen afstand genomen van de schorsing (1963) en afzetting (1965) van zijn toenmalige predikant ds. Asjen van der Ziel.

Excuusbrief

Hoewel in het begin van de brief gewezen werd op 'het risico van alsnog met de kennis van nu een oordeel te willen vellen over de schorsing', wordt toch het volgende gezegd: 'Allereerst blijft het ook na zoveel jaar, een onverkwikkelijke gang van zaken dat Ds. Van der Ziel buiten medewerking van de genabuurde kerk en de classisvergadering om is geschorst en afgezet. Ook de reden hiervoor geeft te denken. Dat hij met ongeveer 14 broeders en zusters gesprekken aanging met de kerkenraad van de toenmalige (synodaal) Gereformeerde Kerk te Groningen. En dat hij hiermee tegen de wil van de kerkenraad handelde,

kwam op één lijn te staan met dwaling in leer en/of leven, dan wel op één lijn te staan met een ernstige dan wel publieke zonde.

Dat de kerkenraad van Groningen-Zuid in die tijd tot deze afkeurenswaardige beslissing kwam, zal te maken hebben gehad met het feit dat de sfeer in de GKV op landelijk niveau ertoe leidde dat onderling "gedoe" tussen een predikant en zijn kerkenraad (want meer zouden we het vandaag niet noemen) uitvergroot werd tot principiële proporties alsof de waarheid van het evangelie in het geding was, met alle consequenties van dien. Daarover kunnen we ons, als kerkenraad van Groningen-Zuid/Helpman vandaag, alleen maar schamen. Er valt over het optreden van Ds. Van der Ziel richting kerkenraad ook vast van alles op te merken zoals er ook van alles valt te vinden over andere spelers in het veld. Het, buiten het vigerende kerkrecht om, schorsen en afzetten van Ds. Van der Ziel om de redenen die daarbij werden aangevoerd kan niet anders dan onrecht genoemd worden.'

Dat wordt gezegd namens een kerkenraad waarin de meeste ouderlingen (zegt de brief) nauwelijks een idee hebben waar het in die tijd allemaal om ging.

Ontstemd

De kerkenraad verzond de brief omdat (slot brief): '... wij als gemeente met de naam Groningen-Zuid de aangewezen persoon zijn om nog een keer terug te komen op de schorsing en afzetting van Van der Ziel met alle gevolgen van dien.' Maar de brief werd verzonden zonder dat de gemeente op de hoogte was. De gemeente werd pas geïnformeerd nadat het *Nederlands Dagblad* over de brief had bericht op zijn website. Diverse gemeenteleden waren daarover ontstemd en via een gezamenlijke brief wezen zeven gemeenteleden de kerkenraad op artikel E69.2 van de Kerkorde: 'De kerkenraden dragen bij contact en samenwerking met andere kerken zorg voor goede communicatie met de gemeente en met de classis. Bij gewichtige beslissingen is de

instemming van de gemeente en de goedkeuring van de classis nodig, een en ander volgens de generale regeling.'

Daarom vroegen 'de zeven' hun kerkenraad te erkennen dat hij er ten onrechte geen oog voor heeft gehad de gemeente te betrekken bij de brief aan de Tehuisgemeente, terwijl deze brief een situatie beschrijft die de gemeente van Groningen-Zuid diep heeft geraakt. En vervolgens werd gevraagd om hiervan melding te maken aan de kerkenraad van de Tehuisgemeente.

Op deze brief reageerde de kerkenraad als volgt (17 april 2019):

'Mede vanwege de gevoeligheid (die de geschiedenis) rondom de schorsing van Ds. A. van der Ziel, was het bij nader inzien beter geweest om u (de gemeente) te betrekken bij ons voornemen om deze brief te versturen. Temeer omdat zowel het Nederlands Dagblad als het Reformatorisch Dagblad lucht van de brief kreeg en hier verslag van deed. Zo moesten sommige gemeenteleden het versturen van deze brief eerst uit de krant vernemen. We hebben niet zien aankomen dat het versturen van de brief landelijk in de aandacht zou komen te staan, inclusief de heel eigen dynamiek die daarmee gepaard gaat. Nogmaals: we hadden u als gemeente hier eerder in moeten betrekken. Dat spijt ons en hier trekken we lering uit voor een volgende keer' (idem Nieuwsbrief april 2019). Dat het bij nader inzien beter was geweest de gemeente hier eerder bij te betrekken, geeft aan dat het – volgens de kerkenraad – niet strikt nodig was geweest om eerst instemming te vragen.

Inhoud

Duidelijk is dat de kerkenraad deze verzonden brief aan de Tehuisgemeente onverkort handhaaft en niet alsnog over die brief met de gemeente in gesprek gaat. Nu formuleren 'de zeven'

hun bezwaren tegen de inhoud van de brief en sturen die naar de kerkenraad (25 april 2019). Genoemd worden:

- Uitspraken van de generale synodes van Rotterdam-Delfshaven en Amersfoort-West.
- De genabuurde kerk weigerde haar medewerking *zonder opgaaf van redenen* (= gronden).
- Eigenmachtig en zelfs onkerkelijk optreden van ds. Van der Ziel tegenover zijn kerkenraad.
- De treurige gevolgen van het handelen van deze predikant voor de gemeente.

'Daarom vragen wij u om kwalificaties als onrecht, gedoe, een fout, en een afkeurenswaardige beslissing te herroepen in een schrijven aan de Tehuisgemeente. Als u daartoe niet bereid bent, dient u zich te houden aan de inhoud van artikel E69.2 van de Kerkorde, instemming van de gemeente en goedkeuring van de classis te vragen, en de kerkelijke weg te gaan, omdat u ingaat tegen uitspraken van 2 synodes, wat u niet vrij staat' (brief van 'de zeven' aan de kerkenraad). Met enige vertraging worden 'de zeven' uitgenodigd voor een gesprek met de kerkenraad. En in de uitnodigingsbrief van de kerkenraad staat een opmerkelijke passage: *'Verder willen we vooraf bevestigen dat wij als kerkenraad van Groningen-Zuid/Helpman ons willen houden aan de Kerkorde en dat we de uitspraken en synodebesluiten van destijds nog steeds voor vast en bondig houden, ook die betreffende de schorsing van ds. van der Ziel.'*

Op 1 juli 2019 spreekt een afvaardiging van de kerkenraad met een afvaardiging van 'de zeven'. Dit gesprek levert (helaas) niet het gewenste effect van begrip en erkenning op. De kerkenraad zal nog een schriftelijke reactie geven mede op basis van wat tijdens het gesprek is gedeeld.

Muurvast

Die toegezegde brief verschijnt eind november 2019. De kerkenraad komt *niet* aan het verzoek van 'de zeven' tegemoet. Voor de onderbouwing van het oordeel over de schorsing van ds. Van der Ziel (onrechtmatig) *winkelt* de kerkenraad *selectief* in de uitspraak die de Generale Synode Rotterdam-Delfshaven 1964 hierover deed, terwijl deze synode zelf tot een tegenovergesteld oordeel kwam.* De kerkenraad zal in een gesprek over die 'excusbrief' met de kerkenraad van de Tehuisgemeente de reacties en moeiten meenemen en overbrengen – zoals gevraagd – maar dit gebeurt wederzijds. De classis zal over het gesprek en de veroorzaakte pijn en moeite bijgepraat worden. Daarbij zal de kerkenraad zich richten op de *strekking* van artikel E69.2 van de Kerkorde, het eerste deel. *'Zoals al aangegeven hebben we daarin de KO niet goed gevolgd bij het versturen van de excuusbrief aan de Tehuisgemeente en hebben we onze excuses daarvoor richting gemeente aangeboden.'* Artikel E69 KO gaat over contacten met andere kerken en de nadruk ligt (aldus de kerkenraad) op de acties die nodig zijn richting het *vormen van een samenwerkingsverband*. Dit laatste is nu niet aan de orde. Een alsnog (op advies van deputaten kerkelijke rechtspraak) ingediend bezwaar kan de kerkenraad niet tot andere gedachten brengen. Het terugnemen van kwalificaties, of het volledige artikel E69.2 van de KO honoreren, werd afgewezen. Want met zo'n nieuwe brief aan de Tehuisgemeente *wordt het verleden opnieuw doorgelicht en zou er van echte verzoening geen sprake zijn* (brief kerkenraad 23 maart 2020).

In appel

De kerkenraad wil met deze jongste brief een punt achter de zaak zetten. Hopelijk heeft een recent gesprek met

een afvaardiging van de kerkenraad (twee ouderlingen) 'eventuele onduidelijkheden' kunnen wegnemen en tot 'meer wederzijds begrip' kunnen leiden. *'Wij hopen oprecht dat u, "eventueel met behoud van gevoelens", hiermee verder kunt en uw energie voor onze gemeente trouw wilt blijven inzetten.'*

Hier kunnen 'de zeven' tot hun spijt niet op ingaan. Intussen hebben twee van hen de GKv verlaten. De overige vijf gaan nu (weer) naar de classis. Een eerder appel was gestrand op het ontbreken van een beslissing op bezwaar aangaande een nieuwe brief aan de Tehuisgemeente. *Ga door tot er een beslissing op bezwaar is* (advies deputaten kerkelijke rechtspraak, 1 februari 2020).

In hun beroepschrift aan de classis Groningen (25 maart 2020) vragen die vijf appellanten de classis *om de door hen ingediende bezwaren te beoordelen en daarover een uitspraak te doen*. Dit beroepschrift wordt eerst bekeken door de deputaten kerkelijke rechtspraak van de classis. Die zien in het geschil twee onderdelen: (1) het *oorspronkelijke* bezwaar tegen de 'excuusbrief' (*de gemeente is er niet in gekend*), en: (2) de vraag om nogmaals een brief aan de Tehuisgemeente te sturen. Het is de taak van deputaten om de classis daarover te adviseren.

Geen recht op appel?

(1) Het oorspronkelijke bezwaar tegen de brief aan de Tehuisgemeente werd 17 april 2019 door de kerkenraad (*impliciet*) afgewezen. De beroepstermijn van zes weken (F76.3 KO) is allang verstreken. Hoewel de kerkenraad *terecht* op artikel E69.2 KO werd gewezen (een goede communicatie met de gemeente en de classis), *is het appel op de classis niet ontvankelijk*. De appellanten zullen genoeg moeten nemen met de oprechte excuses van de kerkenraad aan de gemeente.

Voor de appellanten was dat geen verrassing, want bij het eerdere contact met de deputaten werd dat al gezegd. Toch is het amper te vatten dat wie na een afwijzende beslissing op bezwaar met z'n kerkenraad in gesprek gaat – de weg van Matteüs 18 – het recht op appel kwijtraakt.

Geen 'besluit'?

(2) Het tweede onderdeel van het geschil, met een recente (afwijzende) beslissing op bezwaar, valt binnen de beroepstermijn. De kerkenraad heeft zich – aldus de deputaten – *ten onrechte* beroepen op een uitspraak van de GS Rotterdam-Delfshaven. Maar tot verbijstering van de vijf appellanten is ook dat tweede onderdeel van hun beroepschrift in de ogen van deputaten *niet ontvankelijk*. Want het kerkenraadsbesluit om *geen nieuwe brief aan de Tehuisgemeente te schrijven, is geen besluit in de zin van de Kerkorde*. Volgens het *bestuursrecht*, waaraan de *terminologie* van onze huidige Kerkorde is ontleend, is een besluit *een besluit met rechtsgevolgen*. De *excuusbrief* is dan geen besluit in de zin van de Kerkorde, maar een verzoeningspoging zonder rechtsgevolgen (verweer kerkenraad) – zoals die brief zelf ook aangeeft! Zo is ook het besluit van de kerkenraad om geen nieuwe brief aan de Tehuisgemeente te sturen geen (echt) besluit-in-de-vorm-van-een-rechtshandeling waarvoor beroep op een meerdere vergadering openstaat.

Is dit geen formalisme? Deputaten spreken dat bij voorbaat tegen: het is een logisch gevolg van het feit dat het zinloos is om een procedure te voeren tegen een 'besluit' dat geen besluit is! *'Beide partijen zouden onder begeleiding van visitatoren of externe mediation kunnen zoeken naar een oplossing voor dit meningsverschil waarbij de onderlinde vrede en broederlijke samenwerking*

hersteld worden' (slot advies deputaten). De classisuitspraak (3 september 2020) stemde overeen met de conceptuitspraak en de motivering van deputaten kerkelijke rechtspraak: dit beroep is *niet ontvankelijk*. Punt.

Vragen

Hoeho kan de term *besluit* uit onze kerkorde geïnterpreteerd worden vanuit het bestuursrecht? De kerk is geen overheidsorgaan! *Zij vindt haar oorsprong in het Woord van God* met een eigen ambt en bediening. Bestuursrecht is een rechtswetenschap – maar kerkrecht hoort thuis bij de theologie. De grondbeginselen van gereformeerd kerkrecht worden 'opgediept' uit de heilige Schrift. Cruciaal voor een besluit van een kerkenraad is dat het niet in strijd mag zijn met het Woord van God of het kerkelijk recht. Als het daaraan schort, staat bezwaar (kerkenraad) en eventueel beroep (meerdere vergadering) open. Waarom moet dat beperkt worden tot een besluit-met-rechtsgevolgen? Als voor alle kerkenraadsbesluiten-die-geen-rechtsgevolgen-beogen *geen beroep* op een meerdere vergadering openstaat, ligt hier dan niet het gevaar van 'heerszuchtig optreden' op de loer? ■

* De Generale Synode van Rotterdam-Delfshaven 1964 stemde in met de *schorsingswaardigheid* van ds. Van der Ziel. Ook sprak die synode uit dat de kerkenraad van de naburige kerk en de classis ernstig in gebreke zijn gebleven hun *kerkordelijke* taak in de preciaire rechtszaak van de kerkenraad van Groningen-Zuid te vervullen. In deze kritieke situatie, waarin de kerkorde niet voorziet, had de kerkenraad van Groningen-Zuid *het recht te schorsen in eigen verantwoordelijkheid*, met gelijktijdig beroep op de eerstkomende particuliere synode (die met de schorsing instemde). Maar het beroep dat de kerkenraad hierbij deed op artikel 31 van de kerkorde in die tijd, *wijst de generale synode af*. In een bepaalde (nood)situatie afwijken van de kerkorde kan gerechtvaardigd zijn – maar het moet wel als *afwijking* worden erkend! De latere Generale Synode van Amersfoort-West 1967 heeft die uitspraken gehandhaafd.

UIT DE WAARHEIDSVRIEND
VAN 26 NOVEMBER 2020

Bepaalt je gevoel en niet je lichaam of je man of vrouw – of nog iets anders – bent? Het antwoord is ‘ja’, zo dicteert steeds harder de maatschappelijke druk. Dat lijkt heel goed en meevoelend voor bijvoorbeeld mensen die te kampen hebben met genderdysforie, waarbij je je anders voelt dan je eruitziet. Een probleem waar inderdaad niet licht aan getild moet worden! Maar is het een goede ontwikkeling dat je eigenlijk geen kritische vragen meer mag stellen? Bijvoorbeeld bij de steeds royalere mate waarin mensen aangemoedigd worden zich te laten opereren en ‘transmensen’ te worden? Ben je dan een transfoob of iets vergelijkbaar verwerpelijks, zoals de steeds opdringeriger wordende genderideologie beweert? In De Waarheidsvriend verscheen op 26 november 2020 een artikel van Tineke van der Waal, die toch en terecht kritische vragen stelt. ‘Een taboe voorbij’ zo luidt haar hoofdtitel. En haar ondertitel: ‘Mooie transverhalen verhullen hoge prijs van genderideologie’. Na de introductie van haar thema schrijft ze:

De hoge prijs van genderideologie

Hé, ben je een man of toch een vrouw? Een gedachte die soms door mijn hoofd schiet als ik op straat of tussen de schappen van de supermarkt iemand passeer. Vroeger had ik dat eigenlijk nooit. Is het misschien zo dat meer mensen vandaag onzeker zijn over hun man- of vrouw-zijn?

Cijfers geven aan dat het aantal transgenders daadwerkelijk toeneemt. Van 2006 tot 2016 vertienvoudigde (!) bij transvrouwen het aantal aanmeldingen bij het Kennis- en Zorgcentrum Genderdysforie van het Amsterdam UMC – in Nederland hét centrum voor mensen met genderdysforie; bij transmannen gaat het om een verachtvoudiging. Er komen elke maand ongeveer honderd mensen bij. In sommige andere West-Europese landen gaat de lijn nog scherper omhoog.

Keira Bell

Waar komt deze stijging vandaan? Het is toch niet zo dat er ineens veel meer mensen in gevecht met hun biologische geslacht zijn? Het punt is vooral dat het taboe eraf is, zegt men. Vandaag hoeft de man die denkt dat hij vrouw is – en omgekeerd – zich niet meer te verstoppen. Inderdaad, het denken over (trans)gender is in korte tijd radicaal veranderd. Toch is deze verklaring te eenvoudig.

Te snel

Onrust rond de Tavistock-kliniek in Londen, hét Britse gendercentrum, maakt dat duidelijk. Ook daar is het aantal aanmeldingen aanzienlijk toegenomen. En het aantal behandelingen navenant. Maar dat gebeurt niet zonder rimpels in de kliniekvijver. Tavistock zag de afgelopen jaren een aantal werknemers vertrekken vanwege ongemak rond het beleid. Deze professionals behandelden mensen met genderdysforie en begeleidden hen in transitie, maar zagen gaandeweg dat patiënten er te snel richting transitie werden geduwd. Ze wilden hiervoor geen verantwoordelijkheid dragen en zochten elders een werkplek.

Deze laatste klacht is inmiddels ook van patiëntenzijde te horen. Zo werd Keira Bell (23) bij haar geslachtsverandering door de Tavistock-kliniek begeleid, maar daagt ze het gendercentrum nu voor de rechter. De Britse wordt als meisje geboren. Rond haar veertiende raakt ze in verwarring of ze wel echt een vrouw is. Twee jaar later start ze een transitieproces. Na een jaar puberteitsblokkers slikken om de lichamelijke ontwikkeling te remmen, krijgt ze het mannelijke hormoon testosteron voorgeschreven. Ze krijgt nu gezichtsbeharing en een lagere stem. Rond haar twintigste laat ze haar borsten operatief verwijderen.

Bell is aanvankelijk blij en opgelucht, maar langzaam maar zeker wordt ze minder enthousiast. Ze stopte vorig jaar met het slikken van hormonen en zegt nu te accepteren dat ze vrouw is. Maar ze is ook boos over wat het afgelopen decennium met haar is gebeurd. Inmiddels onderneemt ze juridische stappen tegen de Tavistock-kliniek. Deze had haar meer moeten uitdagen in haar foute gedachte dat ze een man zou zijn, zegt ze. 'Ik mocht verdergaan met dit idee dat ik had, bijna als een fantasie, als tiener... en het beïnvloedt me op de lange termijn, als volwassene.' Dat laatste is inderdaad ingrijpend; ze oogt nu als een man.

Gevoelig

Precieze aantallen zijn onbekend, maar Bell is niet de enige die zijn of haar transitie betreurt. Het aantal 'detransitioners', die hun geslachtsverandering willen terugdraaien, groeit gestaag. Je zou denken dat dit de LHBTI-lobby moet remmen of in elk geval nuanceren. De gegevens die vandaag op een rij te zetten zijn, zouden ook politici alert moeten maken. Iedereen is het meest geholpen met eerlijkheid en deskundigheid. Feit is dat het debat zo gevoelig is geworden dat een gesprek hierover niet meer mogelijk is. Wie in het publiek een vraag over transgenderisme stelt, is al snel transfoob. Er is een cultuur gegroeid waar maar één gedachte mag worden uitgesproken: die van de genderideologie. Volgens deze opvatting maakt het niet uit of je als jongen of meisje bent geboren.

'Het debat is zo gevoelig geworden dat gesprek niet meer mogelijk is'

Niet je lichaam maar je gevoel bepaalt je geslacht. Of je man of vrouw bent, ontdek je dus gaandeweg – en het kan alsnog wisselen.

De media spelen in het propageren van deze ideologie een heel belangrijke rol; overheden in ons werelddeel niet minder. Het verhaal van Keira Bell laat zien dat de prijs hoog is.

Kwetsbare groep

Leven met genderdysforie is zwaar. Het gevoel dat je niet bent hoe je eruitziet, geeft onbehagen en het is niet iets waarvoor

iemand kiest. Cijfers wijzen uit dat ongeveer 0,5 procent van de kinderen genderdysforie ontwikkelt. Inmiddels is ook duidelijk dat niet iedereen die zich bij de genderkliniek meldt daadwerkelijk genderdysforie heeft, wel dat het om een psychisch kwetsbare groep gaat, die vaak met andere problemen te kampen heeft.

Zo speelt bij transvrouw 'Jan' dat hij niet aan het plaatje van zijn ouders voldeed, waardoor hij in een identiteitscrisis belandde. 'Ik was een nakomertje en kreeg vaak te horen dat dat nog wel oké was, maar dat ik beter een meisje had kunnen zijn. Hierdoor ging ik geloven dat mijn mannenlichaam me niet paste.'

De Britse psychotherapeut James Caspian, die sinds jaren transgenders begeleidt, geeft aan dat behoorlijk wat vrouwen als kind of jongere zeer negatieve ervaringen met hun lichaam hadden en het vrouw-zijn achter zich willen laten. 'Deze transmensen weten wat seksuele intimidatie of zelfs misbruik is.' We weten ook dat ongeveer 24 procent van de transjongeren die zich momenteel melden, bovengemiddeld hoog op het autismespectrum scoort. Dat onderkennen ze zelf vaak niet, en dat is logisch. Maar een transitieproces helpt dan niet, het maakt de problemen alleen maar groter.

Ineens trans

Inmiddels is bekend dat bij behoorlijk wat pubers, vooral meisjes, sprake blijkt te zijn van zogeheten *Rapid Onset Gender Dysphoria*: ze ontdekken 'ineens' dat ze trans zijn. Je ziet dat in een vriendengroep meerdere en soms zelfs alle jongeren zich rond dezelfde tijd als transgender identificeren. Of dat de puber op internet een gemeenschap van trans *influencers* heeft ontdekt, in de ban raakt van YouTube-transsterren en genderbevestigende opvoeders en therapeuten.

Op internet lijkt een geslachtsverandering per definitie succesvol. Maar wie de Zembra-documentaire 'Transgender met spijt' heeft gezien, blijft verdrietig en met een boos gevoel zitten. In werkelijkheid worden levens meer dan eens geruïneerd. Of transmensen zeggen achteraf dat een transitie niet bracht waarop hij of zij hoopte. De laatste jaren gaat het hierbij vaker om jonge mensen; bij een geslachtsverandering is haast geboden. 'Ik heb het gevoel dat er tegen me is gelogen, omdat ik me er niet beter door ben gaan voelen,' zegt Keira Bell. Een belangrijk punt is dat op het gebied van transgendergeneeskunde weinig onderzoek is gedaan. Niet ten onrechte schrijft iemand daarom: 'Ik denk dat we hier te maken hebben met wat een van de grootste schandalen van onze tijd zal worden. Een zeer riskant gebied om in te blijven werken.'

Vrijheid

De genderideologie vliegt mee op de vleugels van het begrip vrijheid. Vrijheid is anno 2020 het ultiem goede; alle andere overtuigingen of waarheden zijn hieraan ondergeschikt gemaakt. Pasten mensen vroeger hun leven aan hun levensbeschouwing aan, vandaag is daarvoor geen reden meer. 'Laat

'We hebben hier te maken met wat een van de grootste schandalen van onze tijd zal worden'

iedereen het zijne doen,' typeert de Canadese filosoof Charles Taylor onze tijd. 'We horen waarden van anderen niet te bekritisieren, want ze hebben recht op een eigen leven, net als wij. De enige zonde die niet wordt getolereerd is intolerantie.' Daarom is het gesprek over genderideologie zo moeilijk. Toch hoop je dat de wal het schip van de genderideologie ergens zal keren. Het is nodig dat mensen zich in deze thematiek verdiepen en hun stem laten horen. Dat is een vorm van naastenliefde, als we zien dat levens voorgoed worden beschadigd. In het debat helpt het als je eenvoudig feiten op tafel legt. Tegelijk is bewogenheid gevraagd. Toename van het aantal meldingen bij een genderkliniek betekent toename van het aantal mensen dat met zichzelf in de knoop zit. Ook hier is voor de christelijke gemeente een taak. ■

BEELD
CHERNETSKAYA/
DREAMSTIMEUIT HET REFORMATORISCH DAGBLAD
VAN 10 DECEMBER 2020

Wat in het hiervoor opgenomen artikel van Tineke van der Waal aan de orde gesteld wordt, is onderdeel van een veel bredere verschuiving als het gaat om de kijk op mannelijk en vrouwelijk zijn. Die ontwikkeling wordt uitvoerig geschetst in een artikel dat op 10 december 2020 in het RD verscheen. Het heeft een heel rijtje auteurs: Ev. A.C. Baan, ds. S.T. Lagendijk, drs. D. van Meeuwen, W. van der Meer, ds. M. van Reenen, L. van der Tang en dr. P. de Vries. Deze auteurs vormen samen het bestuur van een nieuw platform: het Bijbels Beraad Man/Vrouw (zie hun website www.bijbelsberaadmv.nl). In diverse bladen was hier al over te lezen. Maar het duidelijkst is het natuurlijk om naar hen zelf te luisteren. Zij signaleren eerst dat de impact van de dominante visie op man, vrouw, relaties enzovoort groot is en om een antwoord vanuit de Bijbel vraagt. Vervolgens schrijven zij dat tijdens de coronacrisis het grote belang van veilige, stabiele gezinnen toch weer extra gebleken is. Wat ze daarna schrijven neem ik hier over:

Nieuw: Bijbels Beraad Man/Vrouw

Genderideologie

Wat blijft er in de politiek over als 'corona' alle aandacht opeist? Allerlei debatten zakten in, maar op één terrein bleef het levendig: dat van de genderideologie. Hier wordt helaas niet zozeer gebouwd, maar afgebroken. In de hoge kantoren in Genève, Washington, Brussel en Den Haag zit men niet stil! En reken er maar op dat dit invloed heeft.

Dat geldt voor alle continenten. Stel dat je in de Verenigde Staten woont en als verpleegkundige niet wilt meewerken aan geslachtsveranderende operaties? Dan kun je straks, als naar Joe Bidens belofte de Equality Act wordt ingevoerd, een baan wel vergeten. Of stel dat je in Afrika als predikant een Bijbels gezinsleven wilt bevorderen? Europese en Amerikaanse 'ont-

wikkelingshulp' ondermijnt dat op geweldige schaal, zo valt te lezen in het boek *Target Africa*.

Het is ook hier. Wat moet je doen, als je kind van vier uit school komt en vertelt dat het geleerd heeft hoe het om moet gaan met masturbatie? Als je dochter van zeven thuiskomt met: 'Mama, ik moet er van de juf over nadenken of ik niet liever een jongetje ben?' Als je merkt dat je zoon van negen naar de apotheek is geweest voor voorbehoedsmiddelen, op advies van school? Dit is, als het aan de WHO ligt, bepaald geen fantasie, getuige het rapport *Standards for Sexuality Education in Europe*.

Hoe ga je ermee om, als je je zoon tot man in Bijbelse zin wilt opvoeden? Volgens het EU-rapport *Strategie voor gendergelijkheid* is dat een kwestie van 'genderstereotypering', en moet je daarmee stoppen.

Waar moet je heen, wanneer je hulp zoekt omdat je niet wilt toegeven aan homoseksuele gevoelens? Gezien het debat van dit voorjaar valt in Nederland straks iedere vorm van hulpverlening die geen ruimte laat voor homoseksuele praktijk onder verboden 'conversiotherapieën'.

Wat dan? Mopperen op beleidsmakers en hopen dat hun dwaasheid weer overwaait? Helaas, ook op het grondvlak gaan de ontwikkelingen door. Iedere dag stranden er in ons land 92 huwelijken. Inmiddels groeit een op de zes kinderen op in een eenoudergezin. Het aantal geslachtsveranderende operaties stijgt met vele procenten per jaar. Kinderen leren nauwelijks wat het betekent om man of vrouw te zijn. Seksuele losbandigheid is overal.

'Het voelt goed, dus het is goed' verdringt steeds meer het 'zoals God het zegt, zo is het goed'

Je terugtrekken in een zuil dan maar? Dat helpt niet. Gezien het debat over identiteitsverklaringen lijkt de tijd voorbij dat op school onverkort gezegd mag worden dat een Bijbels huwelijk de norm is. Erger is dat ook breed in kerken geluiden klinken die afwijken van 'het geloof eenmaal aan de heiligen overgeleverd'. Aanvaarding van homoseksueel samenlevenden aan het avondmaal, de vrouw in het ambt en een liturgie om transgenders te zegenen. Ook in Bijbelgetrouwe kerken wordt pornoverslaving een veelkoppig monster, raken jong en oud

gewend aan seksuele losbandigheid in films, neemt het aantal echtscheidingen toe en groeien opvattingen bij de Schrift weg. 'Het voelt goed, dus het is goed' verdringt steeds meer het 'zoals God het zegt, zo is het goed'.

Dit is niet het hele verhaal. Ook veel niet-christenen in de samenleving beseffen wel dat er echt verschil is tussen man en vrouw. De rechtbank in de zaak Keira Bell (zie vorige stukje van deze rubriek, PLS) gaf blijk van gezond verstand. In veel kerken in Nederland zijn er mensen die onverkort willen vasthouden aan wat de Bijbel over het huwelijk zegt. En God werkt nog herstellend. Er waren huwelijken waarin het kwam tot herstel en er waren jongeren die braken met hun pornoverslaving. Sommige kerkenraden zagen in wat de Bijbelse waarheid is over de vrouw in het ambt. Christenen (mannen en vrouwen, getrouwen en alleenstaanden, jongeren en ouderen) kregen een nieuw verlangen om op te komen voor de Bijbelse waarheid. En meer dan eerder trekken hierin christenen vanuit allerlei kerken samen op. De Bijbel is nog hetzelfde als altijd en de Heilige Geest is nog niet geweken.

Hoop en roeping

Er is daarom hoop. En een roeping! Daaraan willen we gehoor geven. Ootmoedig en vrijmoedig. Persoonlijk en publiekelijk. In waarheid en met liefde. We zijn gekomen tot de oprichting van een nieuw platform. In dankbare erkenning dat er brede steun is vanuit alle groepen Bijbelgetrouwe christenen: reformatorisch, breed-gereformeerd, evangelisch, migrantenkerken. Gezamenlijk voelen we de urgentie. Zeker als de vrijheid van onderwijs uitgekleeft wordt, komt het aan op vorming in kerk en gezin. We zijn ervan overtuigd dat de ontwikkelingen diep ingrijpen, en dat gezamenlijkheid veelbelovend kan zijn.

Vandaar de nieuwe stichting, Bijbels Beraad Man/Vrouw. Bijbels – omdat alleen Gods Woord ons uitgangspunt mag zijn (Jesaja 8:20). In de Bijbel heeft God Zijn wil uitgesproken. Daarin maakt Hij onmiskenbaar duidelijk welke orde Hij in de schepping gelegd heeft. Hier worden wij gewezen op onze schuld, Gods verlossing en heiliging en het uiteindelijke doel van ons leven en deze wereld.

Beraad – omdat gesprek en bezinning onmisbaar zijn.

‘Samen kunnen we elkaar helpen waar nodig, en zoeken naar verdieping van Bijbels inzicht’

Gesprek tussen mensen uit verschillende kerken. Overleg met mensen van allerlei expertise. Samen kunnen we elkaar helpen waar nodig, en zoeken naar verdieping van Bijbels inzicht. Dit geeft ook de mogelijkheid om toerusting te geven die toegesneden is op allerlei doelgroepen. Onze doelgroep is primair binnenkerkelijk. De hoop is dat gemeenten en hun leden weerbaarder worden om de Bijbelse visie in de samenleving uit te dragen.

Man/Vrouw – omdat deze tweeslag alle aandachtsvelden omvat waarop wij ons willen richten. Deze zijn fundamenteel voor ons zicht op mens, christen, kerk en samenleving. Toen God de mens schiep, schiep Hij ze ‘man(nelijk) en vrouw(elijk)’ (Genesis 1:27). Dat bepaalt hoe wij onszelf (moeten) zien, hoe huwelijk en gezin, kerk en samenleving geordend zijn, wat de bedoeling is van seksualiteit. Ja hoger, hoe Christus omgaat met Zijn Kerk en welk uitzicht gelovigen mogen hebben. Man en vrouw, getrouwd en ongetrouwd: iedereen die Zijn verschijning heeft liefgehad zal eenmaal ‘als een reine maagd’ (2 Korinthe 11:2) met deze Bruidegom mogen samenwonen. Huwelijken hier zijn tijdelijk, maar hebben zo een glans van eeuwigheid. Daarom is het zo desastreus als dit wordt ondermijnd. En tegelijk zo vol belofte als dit mag worden bevorderd. Daarvoor willen wij bidden en werken. We hopen op steun van alle christenen die zich onvoorwaardelijk aan Gods Woord willen houden.

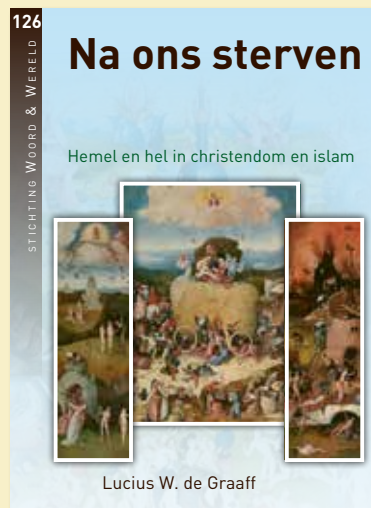
Die vraag om steun lijkt me terecht. Het is nog een open en spannende vraag in hoeverre die ook vanuit onze kerken zal komen... ■

Nieuw: Cahier 126

Na ons sterven

Hemel en hel in christendom en islam

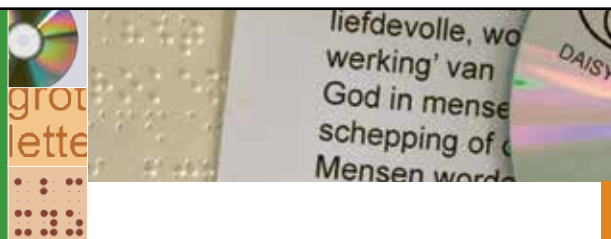
Steeds minder christenen willen aannemen dat de hel echt een plaats is waar ongelovigen voor eeuwig moeten lijden. De hemel als plaats van licht en vreugde lijkt beter te passen bij een God die liefde is. En hebben moslims ook moeite met het aanvaarden van een hel? In dit cahier worden christendom en islam met elkaar vergeleken op het punt van hemel en hel. De verschillen komen scherp tot uiting in een aantal interviews met christenen en moslims over het geloof in de hel. Omdat vooral het geloof in de hel met name onder christenen ter discussie wordt gesteld, ligt daarop het hoofddaccent.

Lucius W. de Graaff

Prijs bij abonnement op de cahiers € 10,25
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel voor € 13,00

Bestel nú op www.woordenwereld.nl!

Uw vertrouwde christelijke bladen blijven lezen? Dat kan via de CBB!

De CBB, de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden, heeft een grote collectie christelijke lectuur in grootletter en gesproken vorm.

Kijk op www.cbb.nl, bel naar 0341-56 54 77 of mail naar klantenservice@cbb.nl en vraag onze gratis catalogus aan.

CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

DAGELIJKS BESTUUR VAN
DE STICHTING WOORD EN WERELD

Voorzitter
Ds. J. Wesseling (a.i.)
Secretaris
W. Hindriks
Penningmeester
W.A. Dreschler

REDACTIE NADER BEKEKEN

Hoofdredactie
Dr. P. Boonstra
Eindredactie
D.E. Slump-Schoonhoven
M.J.A. Zwikstra-de Weger
Redactie
Ds. S.M. Alserda
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. B. van Egmond
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat

Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel.: 050 - 5344508
Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken

Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA
Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Bergschenhoek
Drs. L. Bezemer, Hattum
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
J.H. Bollemaat, Dalfsen
H. Boomstra, Den Helder,
tekeningen/cartoons
A.C. Breen, Dunsborough, WA
Drs. E. Brink, Waddinxveen
Drs. J.J. Burger, Veenendaal
Ds. H. Drost, Grafhorst
Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)
Drs. L.W. de Graaff, Heerde
Drs. B.P. Hagens, Soest
Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen,
Kampen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
Ds. R.Th. Pos, Steenwijk
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
G. Slings, Lelystad
Ds. A. van der Sloot, Steenwijk
Dr. R.T. te Velde, Wezep
Dr. H. Veldman, Zuidhorn
Ds. J. Wesseling, Veenendaal
Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn., Nieuwendijk

Basisontwerp: Studio TinekeWerk
Vormgeving, prepress, fotografie:

Studio Bert Gort, Grijpskerk
Druk: VellendrukkerijBDU b.v.,
Barneveld

Gesproken versie: Nader Bekeken
is ook op Daisy-cd en Webbox
verkrijgbaar.

Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden
en Slechtzienden,

tel. 0341-565 477, e-mail
klantenservice@cbb.nl

ISSN 1380 - 3034

**Adreswijzigingen
en/of opzeggingen**

INTERNET:
• www.woordenwereld.nl
• woordenwereld@spabonneservice.nl
• naderbekeken@spabonneservice.nl
POSTADRES:
• Woord en Wereldabonneservice,
Postbus 105,
2400 AC Alphen aan den Rijn
TELEFOON:
• 088 - 110 20 42
• 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:
tenminste 4 weken voor het einde van de
abonnementsperiode.

Bezorgklachten:
www.woordenwereld.nl/klantenservice

**Meer informatie en uitgebreide
abonnementsvoorwaarden op**
www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:
Nader Bekeken € 39,00
Nader Bekeken + 4 cahiers € 78,00
Nader Bekeken studenten € 23,00
Nader Bekeken PDF € 23,00
Nader Bekeken PDF (buitenland
Europa) € 33,00
Nader Bekeken PDF (buitenland overig)
€ 43,00
Cahiers bij abonnement (per jaar)
€ 42,00
Cahiers, losse verkoop € 13,50
Bankrekeningnummer:
NL 75 INGB 0007 2255 58
Bic-code: INGBNL2A
Deze tarieven gelden bij machtiging
(automatische incasso).
Voor betaling per acceptgirokaart of per
eigen overschrijving geldt een opslag
van € 2,-

Bankrekeningnummer voor giften:
NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft
geprobeerd alle rechthebbenden te
achterhalen en in te lichten. Mocht de
vermelding van eigenaar of copyright
onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan
contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag
vermenigvuldigd worden en/of openbaar
gemaakt worden zonder schriftelijke
toestemming van de redactie.

www.woordenwereld.nl

Neem nu een jaarabonnement
en ontvang de special
'De bijbel of een biertje' gratis +
het eerste jaar 50% korting!

Ga voor het afsluiten van een abonnement
naar www.woordenwereld.nl

Kijk eens
op onze
website!

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:

- De **laatste nummers** van Nader Bekeken bekijken.
- De nodige informatie over de **nieuwste cahiers** vinden.
- Direct een (deel van een) **artikel** uit het nieuwste nummer **downloaden**.
- **Nummers** die langer dan een jaar geleden verschenen zijn **als pdf verkrijgen**.
- Met de **uitgebreide zoekfunctie**, heel gemakkelijk, allerlei onderwerpen waar iets over geschreven is, vinden.

Kindermoord

Toen de gekroonde wolf de schaapkens nieuwgeboren
met zijnen wreden muil te Bethlehem verslond,
een klagelijk geschrei steeg van der aarden grond
en kwam ten hemel in voor Gods gerechte oren.

Een vliegende gezwerm der engelen verkoren
omving den kleinen hoop, gepletterd en doorwond,
en nam de witte ziel van hunnen roden mond
die stellend onbesmet Gods aangezicht te voren.

Hoe kort was hunnen tijd in 't droevig tranendal
hoe groot is hunne vreugd die eeuwig duren zal!
Hoe loven zij den Heer, hun gunstigen weldader!

Zij gingen haastelijk in 't leven door den dood,
gerukket onverwacht uit hunne moeders schoot:
gedragen in den schoot van hunnen liefsten Vader.

JACOBUS REVIUS (1586-1658)
UIT: *OVERYSSELSE SANGEN EN DICHTEN*, 1630

BIJ MATTEÛS 2:16-18

Veel gedichten uit de Barok (ong. 1600-1750) zaten vol met antithesen of tegenstellingen. Denk maar aan Rembrandt met z'n clair-obscur, licht-donker. Zo ook hier. Ik noem er een aantal.

De gekroonde wolf Herodes tegenover pasgeboren schaapjes; een aardse jammerklacht tegenover Gods heilige oren; een legermacht engelen omringde een kleine groep vermoorde kinderen; witte ziel tegenover een bebloede mond; een korte tijd in dit tranendal tegenover eeuwige vreugde. Zij gingen het leven in door de dood. Gerukt uit de schoot van hun moeder, onverwacht, en gedragen in de schoot van hun liefste Vader.

Een fraai sonnet van de gereformeerde dominee Jacobus Revius uit Deventer. De spelling is ouderwets, maar ik hoop dat u er toch van kunt genieten.